

กระบวนการเข้าสู่อาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม

ในการศึกษาเรื่อง กลไกการปรับตัวของครัวเรือนภาคเกษตรที่มีสมาชิกทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ใช้การศึกษาแบบเจาะลึกกลุ่มแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เขตอำเภอบางปะกง และอำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเลือกศึกษาครัวเรือนที่ปรับตัวสำเร็จ 6 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ปรับตัวไม่สำเร็จ 4 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด 133 ครัวเรือน ตามทัศนะของผู้เฝ้า (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ครู พ่อค้านายทุนของหมู่บ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลองบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา การคัดเลือกครัวเรือน 10 ครัวเรือนดังกล่าว ตามทัศนะของผู้เฝ้า มีปัจจัยการคัดเลือกดังนี้คือ

1. รายได้
2. การมีที่ดินครอบครอง
3. การมีหนี้สิน

3.1 การเก็บข้อมูล

ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอในการศึกษานี้ ได้มาจากการศึกษาวิจัยภาคสนาม ผู้ศึกษาใช้เวลา 2 ช่วงคือ เข้าไปในชุมชนเพื่อศึกษาสภาพของหมู่บ้านเก็บข้อมูลทั่วไปและทำความเข้าใจ สร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน ก่อนที่ผู้ศึกษาจะเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน ช่วงนี้ใช้เวลา 4 เดือนเศษ ๆ หลังจากนั้นได้กลับออกมานอกหมู่บ้าน พิจารณาประเด็นที่คาดว่าจะได้พบในหมู่บ้าน เพื่อจะศึกษาแบบเจาะลึก หลังจากนั้นผู้ศึกษาได้กลับเข้าหมู่บ้านดังกล่าวอีกครั้งเป็นช่วงเวลา 2 โดยได้กระทำตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2536 ถึงเดือนกันยายน 2536 ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้ศึกษาได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะอย่างละเอียด ดังรายละเอียดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การเข้าร่วมและสังเกตการณ์ เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้ศึกษาได้สัมผัส และได้ข้อมูลจากประสบการณ์โดยตรง เช่น การเข้าร่วมในงานประเพณีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน การร่วมคุย การร่วมประชุม ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้ศึกษาพยายามสังเกต และเก็บข้อมูลโดยมิให้ชาวบ้านทราบว่าผู้ศึกษากำลังทำอะไรอยู่ ดังนั้นการเข้าร่วมนับว่าเป็นวิธีการที่ดีที่ทำให้ผู้ศึกษาได้ข้อมูลจากประสบการณ์ตรง

การพูดคุยเป็นการส่วนตัวและเชื่อมโยง เป็นการสร้างความสนิทสนม ความไว้วางใจ และเป็นการเก็บข้อมูลด้านลึก เฉพาะแต่ละครัวเรือน 10 ครัวเรือน ผู้ศึกษาใช้เวลาพอสมควร เพราะต้องทำความคุ้นเคยอย่างมากกับ 10 ครัวเรือน

สัมภาษณ์แบบมีแบบสอบถามและไม่มีแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แรงงาน และพ่อแม่บ่อย ๆ โดยวิธีแบบไม่มีแบบสอบถาม พูดคุยและซักถามในประเด็นที่เหมือน ๆ กัน และใช้แบบสอบถามในกรณีที่ต้องการหาความเหมือน รายได้ จำนวนที่ดิน ประชากร สมาชิกในครัวเรือน

การศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่ได้มาจากทางอำเภอและจังหวัด เช่น ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอ ข้อมูลการเศรษฐกิจของจังหวัด

3.2 ประวัติแรงงานและครัวเรือน 10 ครัวเรือน

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี แรงงาน 10 คนในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงาน จึงขอสรุปประวัติแรงงาน 10 คน ดังต่อไปนี้

แรงงานคนที่ 1 อายุ 23 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ ได้แต่งงานกับชายหนุ่มในหมู่บ้านหนองตื้นนง มีบุตรชาย 1 คน ปัจจุบันอายุ 2 ขวบ เธอแยกทางกับสามีเนื่องจากมีปัญหากับแม่ของสามี และได้ย้ายกลับมาอยู่บ้านกับพ่อแม่เป็นเวลา 2 ปีมาแล้ว เธอมีพี่สาวหนึ่งคนซึ่งได้ทำงานในโรงงานประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ พี่สาวได้เป็นผู้ชักชวนให้เธอ ไปสมัครทำงาน เธอจึงตัดสินใจไปสมัครทำงานและได้เริ่มทำงานในหน้าที่ประกอบชิ้นส่วนในไมโครโฟนเป็นเวลา 1 ปีกับ 2 เดือน ที่เธอได้ทำงานในโรงงานนี้ซึ่งเป็น

โรงงานของชาวไต้หวัน โดยได้รับค่าแรงเป็นเงินต่อ 15 วันคือ 15 วันจะได้รับเงินเดือนหนึ่งครั้ง (ได้รับ 2 ครั้งในหนึ่งเดือน) ปัจจุบันได้รับเงินเดือนในจำนวน 3,417 บาท (ซึ่งเป็นเงินค่าแรง + เงินค่าล่วงเวลา) ก่อนที่เธอจะไปทำงานในโรงงาน เธอและสามีช่วยพ่อแม่สามีทำนาในหมู่บ้านหนองตันทนซึ่งเป็นบ้านของสามี ดังนั้นเธอจึงไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับงานในโรงงานมาก่อน ในวันแรกที่เริ่มทำงานจะมีเจ้าหน้าที่ซึ่งก็เป็นแรงงานที่เข้าทำงานก่อนและทำมานานหลายปี ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่าจึงเป็นผู้มาทำหน้าที่สอนงานให้พนักงานใหม่ทุกคน การเข้าทำงานในโรงงานนี้เธอได้รับค่าตอบแทนอื่น ๆ นอกจากค่าแรงและเงินล่วงเวลาดังนี้คือได้รับค่ารถประจำเดือน ค่าเบี้ยขยันในปลายปี บริษัทจะแจกเสื้อฟอร์มประจำของโรงงานคือเสื้อ 2 ตัว เวลาทำงานของเธอคือ เริ่มทำงาน 8.00 น. ถึง 17.00 น. ในบางวันหรือบางสัปดาห์ถ้ามีงานมาก ต้องทำงานล่วงเวลา จนกระทั่งเวลา 20.00 น. ทำงานตลอด 6 วัน และได้หยุดงานในวันอาทิตย์ ในวันอาทิตย์จึงเป็นเพียงวันเดียวที่เธอได้มีเวลาเอาใจใส่ดูแลลูก ในตลอดหนึ่งสัปดาห์ที่ลูกต้องอยู่ในการเอาใจใส่ดูแลจากยาย ๆ ได้กล่าวว่า "หลานติดยายมากในเวลากลางคืนหลานจะไม่ยอมไปนอนกับแม่ แต่จะร้องให้ขอนอนกับยาย ๆ จึงต้องให้หลานมานอนด้วยและจะไม่ติดแม่ ยายจะไปไหนจะร้องให้ขอตามยายไปด้วย..."

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 1

พ่อและแม่ของแรงงานคนที่ 1 มีอาชีพทำนา ในที่นาซึ่งเช่าจากนายทุนเจ้าของที่ดินรายใหญ่ในอำเภอบ้านโพธิ์ โดยเช่าจำนวน 17 ไร่ ครัวเรือนนี้มีเพียงที่ดินปลูกบ้านจำนวนไม่ถึง 1 ไร่เป็นที่ดินของตนเอง อาชีพหลักของครัวเรือนนี้คือ การทำนาและแบ่งข้าวขาย ภายหลังทำนาเสร็จจึงลั่นลงครัวเรือนนี้มีรายได้เพิ่มจากการเพาะเห็ดฟาง โดยมีแม่เป็นแรงงานสำคัญ และพ่อจะออกไปหาสัตว์น้ำในแม่น้ำบางปะกงมาขาย แต่ไม่ได้เป็นรายได้ประจำ เนื่องจากบางวันพ่อไม่ได้ออกไปหาสัตว์น้ำ ต่อมาภายหลังที่ลูกสาวออกไปทำงานในโรงงาน พ่อได้ออกไปทำงานเป็นช่างไม้ในงานก่อสร้างที่มีการจ้างงานมากในเมืองฉะเชิงเทรา พ่อแม่มีลูกสาว 2 คน คือ พี่สาวและแรงงานคนที่ 1 ลูกชายคนโตได้ย้ายออกไปอยู่จังหวัดชลบุรีนานหลายปีแล้ว มีหลายชาย 2 คน (ซึ่งเป็นลูกของลูกชายคนโต) มาอาศัยอยู่ด้วย หลาน 2 คนจะเป็นช่างไม้เช่นเดียวกับปู่และออกทำงานทุกวัน โดยจะหยุดงานในบางวันอาทิตย์ แต่รายได้ของหลาน 2 คน ไม่ได้เป็นรายได้รวมของครัวเรือนนี้ เนื่องจากหลานชาย 2 คน ต้องผ่อนชำระค่างวดรถจักรยานยนต์

ดังกล่าวแล้วว่า รายได้ของครัวเรือนนี้มาจากการขายข้าวเป็นหลัก และรายได้ของการเพาะเห็ดและหาสัตว์น้ำเป็นรายได้รวมเฉลี่ย (ในช่วงเวลาก่อนที่ลูกสาวจะออกไปทำงานในโรงงาน) ประมาณ 13,000 บาท ต่อมาเมื่อลูกสาวเข้าไปทำงานโรงงาน ปล่อยออกไปเป็นช่วงไม้ในงานก่อสร้าง ทำให้รายได้ของครัวเรือนมีเพิ่มขึ้นคือ จำนวน 50,004 บาทต่อปีโดยประมาณ แต่มีรายจ่ายต่อเดือนประมาณ 4,000 กว่าบาท และภาวะหนี้สินของครัวเรือนนี้มีประมาณ 17,500 บาท (ก่อนที่ลูกจะเข้าไปทำงานโรงงาน) ภาวะหนี้สินได้เหลือประมาณ 10,000 บาท เมื่อลูก-ปล่อยออกไปทำงานและมีรายได้เพิ่ม แม่ได้เลิกทำการเพาะเห็ดฟาง เนื่องจากในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา น้ำในลำคลองบ้านโพธิ์ช่วงไหลผ่านหน้าบ้านของครัวเรือนนี้ จะมีความเต็มเร็วและปริมาณน้ำลดแห้งมาก จึงไม่สามารถสูบน้ำขึ้นมาเพาะเห็ดได้ ภาวะหนี้สินของครัวเรือนนี้ในช่วงเวลาก่อนที่ลูกจะเข้าไปทำงานในโรงงานนั้น เป็นหนี้สินกับนายทุนเจ้าของโรงสี นายทุนเจ้าของที่นา และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

แรงงานคนที่ 1 มีภาระต้องดูแลลูก, พ่อแม่ ให้เงินช่วยเหลือพ่อแม่ทุก ๆ เดือน ๆ ละ 2 ครั้ง โดยเฉลี่ยประมาณ 1,000 บาท แม่ของแรงงานคนที่หนึ่งกล่าวว่า "รายจ่ายของบ้านนี้ทั้งการจ่ายค่าไฟฟ้า ค่าน้ำมันรถจักรยานยนต์ (ของพ่อ) ค่าอาหาร ค่าขนม-นมของหลาน ค่าอื่น ๆ เช่น ใส่ง้อของเอาแรงในงานที่เพื่อนบ้านให้ของการ์ดเซ็กมา เขาให้เกียรติเรา ๆ ก็ต้องไปและใช้เงินใส่ง้อการ์ดเป็นภาระเอาแรงกัน เพราะที่บ้านมีหลานชาย 2 คน ซึ่งเราจะจัดงานบวชนาค จึงต้องเอาแรงงานคนอื่นไว้ก่อน เมื่อเราจัดงานเขาจะได้มาเอาแรงคืนเรา... ปีหนึ่ง ๆ จ่ายค่าของการ์ดไม่ต่ำกว่า 5,000 บาท... ถ้าไม่มีเงินก็ต้องไปขอกู้ยืมมาเพื่อเอาแรงในการ์ดเซ็ก..."

แรงงานคนที่ 2 แรงงานสาวโสด อายุ 19 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ ภายหลังจบการศึกษาภาคบังคับ เธอได้เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ เป็นเวลา 2 ปี ต่อมาเบื่องานรับใช้ในบ้านคนมีฐานะดี จึงลาออกกลับมาอยู่ที่บ้าน และได้ตัดสินใจเข้าไปสมัครทำงานในโรงงานประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ของชาวไต้หวัน เนื่องจากรุ่นพี่ข้างบ้าน (แรงงานคนที่ 1) มาชวนไปทำงาน เพราะโรงงานเปิดรับคนงานเพิ่ม งานที่เธอได้รับผิดชอบทำคือ พันสายไฟในไมโครโฟน เธอทำงานในโรงงานนี้มาเป็นเวลา 9 เดือน ได้รับค่าแรงรายวัน โดย 15 วันจะได้รับเงินเดือน 1 ครั้ง เงินเดือนที่ได้รับในปัจจุบันเป็นค่าแรงและ

ค่าล่วงเวลาจำนวน 3,177 บาท นอกจากนี้เธอได้รับการประกันสังคม มีเบี้ยขยันในปลายปี แต่ต้องมีระยะเวลาทำงานมากกว่า 1 ปี ในทุก ๆ เดือนจะได้รับค่ารถที่นั่งไปทำงาน และได้รับเสื้อฟอร์มของบริษัท 2 ตัว เนื่องจากก่อนที่เธอจะไปทำงานโรงงาน เธอไปรับจ้างทำงานรับใช้ตามบ้านกรุงเทพฯ ก่อนหน้านั้นได้ช่วยพ่อแม่ทำนาบ้างแต่น้อยมาก เพราะยังเล็กและเรียนหนังสืออยู่ พ่อแม่จึงไม่ให้ออกท้องนา จึงมีเพียงพ่อแม่และพี่ชายอีก 1 คนเท่านั้นที่ทำการทำงานในโรงงานจึงเป็นงานที่ได้รับการฝึกจากรุ่นพี่ที่เข้าทำงานมาก่อน และต้องใช้ความชำนาญในการทำงานเท่านั้น เธอกล่าวว่า "จะเรียนต่อให้สูงกว่าจบประมปีที่ 6 จะไปเรียนการศึกษานอกโรงเรียนในเมืองฉะเชิงเทรา เพราะถ้ามีความรู้จะได้เลื่อนเงินเดือนและถ้าทำงานดีจะได้เลื่อนตำแหน่งด้วย..." ในตลอด 6 วันที่ไปทำงาน ได้หยุดงานในวันอาทิตย์วันเดียว เวลาของการทำงานตั้งแต่ 8.00 น. และเลิกงานเวลา 17.00 น. บางวันเธอต้องทำงานล่วงเวลาขึ้นอยู่กับว่ามีการออเดอร์ (สั่ง) สินค้าเข้ามามากเพิ่มขึ้น เธอมีภาระต้องให้เงินพ่อแม่ทุกเดือน โดยในทุก 15 วัน (1 วิค) ได้รับเงินเดือนจะแบ่งให้แม่วิคละ 1,000 บาท (เดือนละ 2,000 บาท)

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 2 พ่อแม่ของแรงงานคนที่ 2 มีอาชีพหลักคือ ทำนา อาชีพเสริมคือ หาปลาบู่กุ่มในแม่น้ำบางปะกงมาขายที่ตลาดหมู่บ้านหรือตลาดอำเภอบ้านโพธิ์ การทำนาโดยการเช่าที่จากนายทุนรายใหญ่ในอำเภอบ้านโพธิ์ โดยเช่าจำนวน 10 ไร่ ค่าเช่านาจ่ายเป็นเงินบ้างในบางปีและบางปีจะจ่ายเป็นข้าวเปลือกดวงให้เจ้าของที่นา แต่ส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นเงิน คิดจากขายข้าว 10 ถังต่อ 1 ไร่ ดังนั้นรายได้ของครอบครัวจึงมีเพียงการขายข้าวที่เหลือจากแบ่งค่าเช่าแล้ว กับรายได้จากการหาสัตว์น้ำมาขาย เนื่องจากพ่อ และพี่ชายเพียงคนเดียวของเธอ ชยันออกหาปลาบู่กุ่มมาขาย ทำให้มีรายได้บ้างแต่ก็เป็นรายได้ที่ไม่มาก ดังนั้นช่วงเวลาก่อนที่เธอและพี่ชายจะออกไปทำงานโรงงาน มีรายได้ของครัวเรือนต่อปีประมาณ 14,000 บาท ส่วนภาวะหนี้สินก่อนที่เธอและพี่ชายจะไปทำงานโรงงาน มีอยู่ประมาณ 5,000 บาท เมื่อมีรายได้เพิ่มจากลูกไปทำงานในโรงงานเฉลี่ยประมาณ 46,124 บาท และภาระหนี้สินลดลงเหลือประมาณ 2,000 บาทเท่านั้น พ่อได้หยุดที่จะออกไปหาสัตว์น้ำในแม่น้ำ เนื่องจากสุขภาพไม่ดี ประกอบกับลูก 2 คน ทำงานมีเงินเดือนกันแล้ว

แรงงานคนที่ 2 ต้องรับผิดชอบพ่อแม่และภาระหนี้ที่มีอยู่ ส่วนตัวของเธอมักใช้จ่าย ส่วนตัวที่ไม่มากนัก เธอได้กล่าวว่า "ใช้จ่ายประหยัดที่สุด โชคดีที่บ้านมีค่าน้อย ค่าใช้จ่าย ต่าง ๆ ก็มีไม่มากนัก อีกทั้งอยากผ่อนหนี้ให้ลดน้อยลง"

แรงงานคนที่ 3 แรงงานสาวโสด วัย 20 ปี จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ 6 จาก โรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว เธอไปทำงานที่โรงงานสหยูเนี่ยน เป็นเวลา 2 ปีกว่า ได้ลาออกเนื่องจากเบื่อเพื่อนร่วมงาน และต้องนั่งรถในระยะทาง 1 ชั่วโมง ซึ่งเธอบอกว่าเหนื่อยกับการเดินทาง ซึ่งโรงงานเดิมนี้เป็นโรงงานใหญ่ที่มีสวัสดิการดีมากกว่า โรงงานอื่น ๆ ภายหลังจึงได้ไปสมัครงานใหม่ในโรงงานผลิตหลอดไฟฟ้า และอุปกรณชิ้นส่วนของ หลอดไฟฟ้า โดยมีญาติบอกแม่ให้เธอไปสมัครงานในโรงงานนี้ เพราะเป็นโรงงานที่ตั้งอยู่ก่อน ถึงเมืองฉะเชิงเทรา เธอจึงได้สมัครทำงานในโรงงานนี้จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 2 ปี ได้รับ เงินเดือน 3,648 บาท (เป็นค่าแรงรวมกับค่าล่วงเวลา) นอกจากนี้ยังได้รับค่ารถประจำเดือน ค่าเบี้ยขยัน การประกันสังคมของโรงงาน และเสื้อ-กางเกงชุดฟอร์มของบริษัท 2 ชุด งาน ในหน้าที่ของเธอคือ ประกอบชิ้นส่วนในหลอดไฟฟ้า ก่อนหน้าที่จะไปทำงานโรงงาน เธอต้องได้ ช่วยพ่อแม่ทำนา เพราะเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับได้ไปสมัครงานโรงงาน งานในหน้าที่ของเธอ ไม่ได้มีความรู้สูงก็สามารถทำได้ เพราะก่อนหน้าที่เธอจะทำหน้าที่มีหัวหน้างานที่ทำงานมา นานหลายปีมาแนะนำงานซึ่งไม่ใช่งานยาก ขอให้ใช้ความชำนาญกับงานที่ทำเท่านั้น งานใน โรงงานนี้เป็นแบบงานกะ เธอจึงต้องปรับตัวกับเวลาของการทำงานแต่ก็ปรับตัวได้ โดยใช้ เวลาไม่นานนัก เธอต้องทำงานสลับกะทุก 2 สัปดาห์ และทำงาน 6 วันในหนึ่งสัปดาห์ หยุด งานในวันอาทิตย์วันเดียว เธอได้ตัดสินใจที่จะซื้อรถจักรยานยนต์แบบเงินผ่อน (ผ่อนส่งเดือนละ 1,000 บาท) เพราะโรงงานใกล้บ้านจึงอยากใช้รถจักรยานยนต์ไปทำงานและส่วนใหญ่เพื่อน ๆ ที่ทำงานในโรงงานเดียวกันมีรถจักรยานยนต์ ก่อนหน้าที่จะซื้อรถจักรยานยนต์ เธอได้ให้เงินแม่ เดือนละ 500-600 บาท แต่ภายหลังที่เธอต้องผ่อนส่งงวดรถจักรยานยนต์ทำให้ไม่สามารถให้ เงินแม่ได้อีกต่อไป

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 3 พ่อแม่ต้องเช่าที่ดินทำนาจำนวน 24 ไร่ จากนายทุนราย ใหญ่ที่ตลาดอำเภอบ้านโพธิ์และขอเช่าที่ดินจากเพื่อนข้างบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งเช่าเพิ่มภายหลังช่วงที่

ต้องการเช่าเพิ่มเพื่อเลี้ยงกุ้ง โดยดั้งเดิมคืออาชีพทำนา จากที่นาเช่าโดยพ่อได้แล้วว่า "... ใช้รถไถ รถตัดหญ้า และจ้างแรงงานเกี่ยว-ดำนาบ้าง เพราะแรงงานในบ้านมีเพียงพ่อแม่เท่านั้น เพราะลูกสาวไปทำงานไม่ได้ช่วยพ่อแม่ทำนามาตั้งแต่เล็กจนโตเป็นสาว จบออกจากโรงเรียนก็เข้าไปทำงานโรงงานเลย..." อาชีพเสริมของครัวเรือนนี้คือ การขายเบ็ดพะไล โดยที่แม่จะเป็นผู้ลงมือทำเบ็ดพะไลให้พ่อใส่ท้ายรถจักรยานปั่นไปขายตามบ้านในหมู่บ้านข้างเคียง ในตลาดอำเภอบ้านโพธิ์และตลาดในหมู่บ้านในช่วงเวลาที่ลูกสาวยังไม่ได้ไปทำงานโรงงาน ครัวเรือนนี้มีหนี้สินอยู่กับนายทุนที่ตลาดอำเภอบ้านโพธิ์ โดยเฉลี่ยหนี้สินประมาณ 6,000 บาท ภายหลังจากที่ลูกไปทำงานโรงงาน หนี้สินที่มีเพิ่มขึ้นทั้งกับแรงงานที่อยากได้รถจักรยานยนต์ เพราะต้องผ่อนส่งงวดและต้องขอเงินพ่อแม่เป็นเงินดาวน์รถ ซึ่งในเงินส่วนนี้แม่เล่าว่า "... ได้ไปกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้านมาให้ลูกสาว เพราะเขาอยากได้รถ ตามใจเขา..." ส่วนหนี้สินของพ่อแม่เพิ่มขึ้นด้วยเพราะต้องการเงินมาลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำ อันหนึ่งจากการสังเกตได้พบว่าพ่อของแรงงานจะเล่นการพนันที่ทำให้ใช้จ่ายเงินอยู่เสมอ เป็นการเสียเงินมากกว่าได้เงินจากการเล่นการพนัน

แรงงานคนที่ 4 แรงงานสาวโสด วัย 28 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ เมื่อจบการศึกษามาฉบับดับแล้วได้ช่วยพ่อแม่ทำนา ในช่วงที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา เธอได้รับทราบข่าวการรับสมัครงานจากคนขับรถประจำทางของหมู่บ้านที่เป็นญาติกับพ่อ เขาได้เล่าให้พ่อฟังว่ามีโรงงานเปิดรับคนงาน เธอจึงได้ไปสมัครและทำงานอยู่ในโรงงานแรกเป็นเวลา 1 ปีครึ่ง ซึ่งทำงานเกี่ยวกับการผลิตอุปกรณ์ในไมโครโฟน แต่เธอได้ลาออกจากงาน เนื่องจากมีปัญหาเรื่องเวลาทำงานและการหยุดงาน ภายหลังจากที่ลาออกได้ไปสมัครงานใหม่ที่โรงงานใหม่ ซึ่งเป็นโรงงานซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน ในเขตอุตสาหกรรมเดียวกันที่ตำบลท่าข้าม อำเภอบางปะกง ทั้งนี้ที่โรงงานเขารับทำงาน เธอมีหน้าที่เย็บเสื้อ-โป๊ว เพื่อส่งไปตัดเย็บห่อในต่างประเทศ เป็นงานไม่ยุ่งยากแต่ต้องใช้ความอดทนกับการนั่งทำงานซ้ำ ๆ อยู่ในเวลาหลายชั่วโมง - เธอไม่เคยเย็บจักรมาก่อน เมื่อมาทำงานโรงงานนี้ได้นั่งฝึกเย็บจักรเพียงวันแรกวันเดียวก็สามารถทำได้ ค่าแรงที่เธอได้รับในปัจจุบันคือ 3,905 บาท (เป็นเงินค่าแรง + ค่าล่วงเวลา) โดยทำงาน 6 วัน หยุดพักในวันอาทิตย์ เริ่มทำงานตั้งแต่วเวลา 8.00 น. ถึงเวลา 17.30 น. ถ้าในช่วงเวลาที่มีออเดอร์สินค้าเข้ามามาก จะต้องอยู่ทำงานล่วงเวลาจนกระทั่งถึงเวลา 20.00 น. ในช่วงเวลาที่ไปทำงานโรงงานเก่าถ้าหยุด

งานวันอาทิตย์และเป็นช่วงทำนาเธอจะช่วยพ่อแม่ทำนา แต่ในช่วงต่อมาที่เธอมาทำงานในโรงงานใหม่ เธอไม่ได้ช่วยพ่อแม่ เธอให้เหตุผลว่า "ทำงานเหนื่อยเพราะนั่งเย็บตลอด มีมอเตอร์มากตลอด เมื่อมีวันหยุดในวันอาทิตย์จึงเหนื่อยมากและอยากพักผ่อน แม่ส่งสารก็ไม่ว่าอะไร เห็นเราทำงานมากตลอดอาทิตย์แล้ว มีวันหยุดเพียงวันเดียว และพ่อแม่ได้จ้างรถไถ รถดีตู้ เพราะพ่อบอกว่าได้งานมากงานเร็วกว่าคน เพราะเครื่องจักรแรงได้จึงจ้าง..." เธอได้ให้เงินแม่ทุกเดือนจากเงินค่าจ้างค่าแรงที่ได้รับคือ 1,500 บาท เธอเป็นคนเรียบร้อย ๆ กับการแต่งกายและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เธอเป็นคนประหยัด แม่ของเธอเล่าว่า "เสื้อผ้าไม่ค่อยซื้อ มีอะไรก็ใส่ได้ ส่วนใหญ่ตลอด 6 วันต้องใส่ชุดฟอร์มของโรงงานอยู่แล้ว ลูกคนนี้เป็นคนเก็บออมเก่ง ไม่เที่ยวหยุด 1 วันจะอยู่บ้าน บางอาทิตย์ก็ไปตลาดจ่ายกับข้าวและของใช้ต่าง ๆ มาให้แม่..."

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 4 พ่อแม่มีลูกสาว 3 คน และลูกชาย 1 คน โดยที่ลูกชายออกไปทำงานรับจ้างที่จังหวัดชลบุรี และได้มีครอบครัว แต่งงานที่นั่น นาน ๆ จึงจะกลับบ้าน ซึ่งเป็นวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ ลูกชายคนโตแต่งงาน เมื่อมีลูกได้มาฝากให้อยู่กับปู่ย่าตั้งแต่อายุ 4 ขวบ และได้เข้าโรงเรียนในหมู่บ้าน พี่สาวของแรงงาน ทำงานโรงงานที่เขตพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ส่วนน้องคนสุดท้อง ทำงานในโรงงานทอผ้าที่จังหวัดสมุทรปราการ ในวันหยุดเทศกาลสำคัญ ๆ ลูกสาวคนเล็กจะกลับบ้านบ่อย และนำเงินมาให้พ่อแม่ เมื่อ 2 ปีมานี้ลูกสาวคนโตแต่งงานกับคนที่ทำงานในโรงงานเดียวกัน มีลูกสาว 1 คน ได้นำมาฝากให้พ่อแม่เลี้ยงหลาน ซึ่งมีอายุเพียง 10 เดือน เนื่องจากทำงานโรงงานไม่มีเวลาคูแลลูกในช่วงกลางวัน และเธอจะส่งเงินมาให้แม่ซื้อนมให้ลูกทุกเดือน ตั้งแต่พ่อแม่ทำนาในที่ดินเช่า พ่อมีอาชีพเสริมคือ หาสัตว์น้ำในแม่น้ำบางปะกงมาให้แม่นำไปขายที่ตลาดของอำเภอ และแม่จะเพาะเห็ดฟาง ซึ่งมีพ่อเป็นผู้ช่วยทำงาน (เนื่องจากลูก ๆ ไปทำงานนอกบ้านทั้งหมด) แต่มาในระยะ 2 ปีมานี้แม่เพาะเห็ดฟางไม่ได้อีกแล้ว เนื่องจากน้ำในคลองบ้านบ้านโพธิ์ช่วงไหลผ่านหน้าบ้านจะเต็มเร็วและสูบมาเพาะเห็ดไม่ได้ ประกอบกับไม่มีลูก ๆ อยู่ช่วยทำงาน แม่จึงเลิกเพาะเห็ด รายได้หลักของครอบครัวคือ ทำนา ขายข้าว พ่อหาปลาบู๊กมาขาย ก่อนที่ลูก ๆ จะไปทำงานโรงงานฐานะการเงินไม่ค่อยดีนัก พ่อได้เล่าว่า "...ทำนาเช่า ขายข้าวได้จะเก็บออมเงินให้ได้มากที่สุด ผมจะหาสัตว์น้ำมาขายไปแม่น้ำทุกวัน ไม่มีวันหยุด เพราะอยากได้เงินซื้อที่ดินเป็นของตนเองสัก 13 ไร่ กว่าซื้อที่ดินได้เป็นหนี้ เพราะต้องหาเงินยืมมารวมกับเงินที่เก็บได้ในแต่ละเดือน จนกระทั่งลูกไปทำงานโรงงาน เขาให้เงินพ่อแม่ ๆ เก็บสะสมไว้ได้เดือนละหลายร้อย เก็บฝาก

ธนาคารเพื่อนำไปใช้หนี้ขายทุเรียนที่ผมไปกู้เงินมา จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ไม่มีหนี้สินกับใคร ๆ เลย จากเดิมที่มีหนี้อยู่ประมาณ 5,000 กว่าบาท..." ปัจจุบันมีที่นาเป็นของตนเอง ไม่มีหนี้สินกับใคร ๆ พ่อยังคงออกไปหาสัตว์น้ำในแม่น้ำบางปะกงเกือบทุกวัน "...ผมไม่หยุดออกหาปลาบู๊กิ้งในแม่น้ำมาขาย จนกว่าผมจะทำได้ ไปไม่ไหวจึงจะหยุด เพราะทุกวันนี้คนหาปลาบู๊กิ้งไม่ค่อยจะมี มีเพียงคนจะคอยกินเท่านั้น ผมหามาได้มากจะแบ่งขาย เหลือไว้เล็กน้อยเพื่อทำอาหารในครอบครัว รายได้ของการหาสัตว์น้ำขายเก็บได้ประมาณ 8,000 บาทต่อปี พ่อแม่ของครัวเรือนนี้เป็นคนประหยัดกับการใช้จ่ายต่าง ๆ และมีลูกทำงานโรงงานส่งเงินให้ทุกเดือน เป็นครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเองที่กว่าจะได้มาครอบครอง ต้องเผชิญกับความลำบากมานานกับการทำนา หาปลาบู๊กิ้งขาย เพื่อจะได้มีเงินเก็บสะสมซื้อที่ดินและปัจจุบันพ่อแม่ของครัวเรือนนี้ก็ทำสำเร็จ

แรงงานคนที่ 5 แรงงานสาวโสด วัย 38 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ ก่อนจะไปทำงานในโรงงาน ได้ทำนากับแม่ พี่สาว เป็นระยะเวลา 4 ปี ที่ได้เข้าไปทำงานเพราะเห็นเด็กรุ่นน้องในหมู่บ้านออกไปทำงานจึงอยากไปทำบ้าง และอยากมีเงินใช้จ่ายเป็นของตนเอง จึงไปสมัครงานในโรงงาน ซึ่งเป็นโรงงานของชาวไต้หวัน ผลิตถุงมือเบสบอลส่งต่างประเทศ เธอมีหน้าที่เย็บจักรอุตสาหกรรม โดยเย็บป้ายยี่ห้อติดถุงมือเบสบอล เธอไม่เคยเย็บจักรอุตสาหกรรม จักรธรรมดาก็ไม่เคยเช่นกัน ในวันแรกถูกฝึกให้หัดนั่งเย็บจักรเพียงวันเดียว เธอก็เย็บจักรอุตสาหกรรมได้ โดยมีคนเข้าทำงานก่อนที่ชำนาญมาแล้วมาแนะนำฝึกงานให้ เวลาทำงานทั้งหมด 6 วัน หยุดงานในวันอาทิตย์ ในแต่ละวันทำงานเริ่มงานเวลา 8.00 น. เลิกงานเวลา 16.50 น. ค่าแรงที่เธอได้รับบางครั้งเป็นงานเหมา รายได้เฉลี่ยของเธอประมาณ 5,211 บาทต่อเดือน (ค่าแรง + ค่าล่วงเวลา) สวัสดิการของโรงงานมีเสื้อของโรงงานเป็นเสื้อฟอร์มบริษัท 2 ตัว ได้รับค่ารถและบัตรประกันสังคม

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 5 พ่อเสียชีวิตไปเป็นเวลา 20 กว่าปีมาแล้ว มีเพียงแม่ซึ่งอายุมากแล้ว (69 ปี) มีพี่น้องร่วมมารดาเดียวกัน 9 คน ทุกคนแยกครอบครัวออกไปหมด มีเพียงแรงงานคนเดียวที่ยังคงอยู่กับแม่ ครัวเรือนนี้มีที่ดินเป็นของตนเองจำนวน 17 ไร่ (เหลือจากแบ่งให้ลูก ๆ แล้ว) ในอดีตอาชีพหลักคือ ทำนา อาชีพเสริมคือ เพาะเห็ดฟาง เย็บจากมุงหลังคา ปัจจุบันแม่ได้ยกที่นาให้ลูกชาย-ลูกสะใภ้ที่ยังคงทำนาอยู่ให้ทำต่อไป และแบ่งข้าวเปลือกให้แม่และแรงงานเพื่อบริโภคเท่านั้น ไม่ได้ขายข้าวอีกแล้ว ลูกชายหนึ่งคนและลูกสาวหนึ่งคนของ

ครัวเรือนที่มีอาชีพเป็นวิศวกรและลูกสาวเป็นพยาบาล สองคนนี้ได้ส่งเงินให้แม่ใช้จ่ายทุกเดือน แม่เป็นร่างทรงเจ้าที่มีชื่อเสียงในหมู่บ้านนี้ การเป็นร่างทรงของแม่ไม่ได้เป็นการหารายได้จากการเป็นร่างทรงเช่นที่เราพบเห็นร่างทรงทั่ว ๆ ไปเช่นในกรุงเทพฯ เพราะแม่เป็นร่างทรงเพื่อถามทุกข์สุข สุขภาพ ของหาย เคล็ดการทำมาหากินให้ร่ำรวย เป็นต้น ในช่วงเวลาก่อนที่จะแรงงานจะไปทำงานในโรงงานเพิ่ม โดยเธอให้เงินแม่เดือนละ 1,000 บาท แม่เป็นคนประหยัด จึงสอนให้แรงงานรู้จักเก็บออมเงินและฝากธนาคารเพื่อใช้จ่ายส่วนตัวในอนาคตข้างหน้า เนื่องจากจากแรงงานจะไม่แต่งงานและจะอยู่เป็นโสด เธอให้เหตุผลว่า "...อายุมากแล้ว ยังไม่มีแผนก็คงไม่แต่งงาน จะอยู่กับแม่ ลูกคนอื่นเขาก็เอาลูกมาให้แม่เลี้ยงให้ เพราะออกไปทำงานนอกบ้านทั้งหมด แต่เอามาเลี้ยงช่วงโตแล้ว แม่จึงไม่ลำบากและยุ่งยากมากนัก"

แรงงานคนที่ 6 แรงงานหม้าย วัย 32 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดคลองบ้านโน้ต ได้แต่งงานและแยกทางกับสามี ๆ หนีไปบวชที่จังหวัดชลบุรี มีบุตรชาย 1 คน บุตรสาว 1 คน เรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนวัดคลองบ้านโน้ต อาชีพเดิมก่อนไปทำงานในโรงงานคือ ทำนา ปัจจุบันเธอทำงานในโรงงานผลิตรองเท้ากีฬาส่งต่างประเทศเช่น Adidas, Reebok, Head ส่งต่างประเทศ เป็นเวลา 4 ปีที่ทำงานในโรงงานนี้ เธอไปสมัครงานในโรงงานนี้เพราะเพื่อนในหมู่บ้านข้างเคียงเขาไปสมัครจึงบอกให้เธอไปสมัคร และเธอได้เริ่มทำหน้าที่กลึงคอลลาตีฟิมที่รองเท้า เวลาทำงาน 6 วัน หยุดงานหนึ่งวันคือ วันอาทิตย์ ในแต่ละวันทำงาน เริ่มทำงานตั้งแต่ 8.00 น. จนกระทั่งถึง 16.45 น. ได้รับเงินเดือน ๆ ละ 3,872 บาท (ค่าแรง + ค่าล่วงเวลา) โดยได้รับการประกันสังคม มีเบี้ยขยันในปลายปี และในแต่ละเดือนมีเงินค่ารถให้แรงงานทุกคน โดยได้รับ 15 วันต่อ 1 ครั้ง แรงงานคนนี้เป็นลูกสาวคนโตที่ต้องรับผิดชอบพี่น้องหลายคน พ่อแม่และลูกของเธอเอง รวมทั้งหมด 6 คน ค่าใช้จ่ายทุกอย่างภายในบ้านเธอเป็นผู้รับผิดชอบเพียงคนเดียว

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 6 อาชีพหลักของครัวเรือนคือ ทำนา ในที่นาของตนจำนวน 10 ไร่ และเช่าที่เพิ่มจำนวน 10 ไร่ ซึ่งเป็นเช่าที่มาจากนายทุนเจ้าของที่ดินรายใหญ่ของอำเภอบ้านโน้ต อัตราค่าเช่าเท่ากับชาวนาคนอื่น ๆ ที่เช่าจากนายทุนคนนี้คือ ข้าวเปลือก 10 ถังต่อที่นา 1 ไร่ต่อปี เมื่อหมดช่วงฤดูทำนา พ่อแม่จะช่วยกันเพาะเห็ดฟาง โดยมีน้อง

สาวคนเล็กอายุ 18 ปี เป็นแรงงานที่ช่วยพ่อแม่เพาะเห็ดฟาง บางวันแม่จะออกหาปลาในลำคลองบ้านโพธิ์เพื่อนำมาทำปลาเกลือ นำไปขายให้ยี่ปั้วที่รับซื้อเห็ดฟางในตลาดหมู่บ้าน รายได้จากเพาะเห็ด-ทำปลาเกลือขายเป็นรายได้ไม่มาก เพียงพอสำหรับใช้จ่ายค่ากับข้าวเท่านั้น เป็นเวลา 5 ปีมาแล้วที่สุขภาพของพ่อไม่ดี มีอาการสติไม่ปกติ แรงงานและแม่ได้พาพ่อเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลในจังหวัดหลายครั้ง แต่อาการไม่หายขาด จึงสิ้นเงินไปกับการไม่สบายของพ่อมานานและต้องหาเงินเพื่อรักษาพ่อด้วย ดังนั้นภาระหนี้สินที่มีในช่วงเวลาที่แรงงานยังไม่ได้เข้าไปทำงานโรงงาน จึงยืมกับนายทุนโรงสี เป็นการยืมเงินเพื่อนำมาใช้จ่ายภายในบ้าน รวมถึงค่ารักษาพยาบาลพ่อด้วย มีหนี้สินประมาณ 6,500-7,000 บาท ภายหลังจากที่แรงงานเข้าไปทำงานมีภาระหนี้เพิ่มขึ้น เนื่องจากน้องชายของเธอต้องการจะมีรถจักรยานยนต์และต้องผ่อนส่งค่าตู้เย็นด้วย รายจ่ายในครัวเรือนจึงมีมากเพิ่มขึ้น ต่อมาในปี 2535 น้องชายอยากเลี้ยงกิ้งกูดดำแม่เห็นด้วยเพราะพบจากญาติข้างบ้านที่เลี้ยงกิ้งกูดดำแล้วได้กำไรหลายหมื่น จึงได้ตกลงจะเลี้ยงกิ้งกูด แม่ต้องนำบ้านไปเป็นหลักค้ำประกันกับ ธกส. จึงมีหนี้อยู่ในจำนวนที่เพิ่มขึ้น ภายหลังจากเลี้ยงประสบปัญหาได้กำไรน้อย การใช้หนี้คืนจึงยังไม่หมดหรือลดลง แรงงานต้องทำงานล่วงเวลาบ่อย ๆ เพื่อให้ได้ค่าแรงเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาใช้จ่ายทุกอย่างภายในครัวเรือน

แรงงานคนที่ 7 แรงงานสาวโสดวัย 33 ปี จบการศึกษาภาคบังคับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ มีอาชีพหลักทำนากับพ่อแม่ ก่อนที่จะเข้าไปทำงานในโรงงานในปี พ.ศ. 2532 เธอได้ทราบข่าวการรับสมัครงานจากรุ่นน้องข้างบ้านว่าโรงงานนี้รับแรงงานอีกจำนวนมาก เธอจึงได้ไปสมัครงานในโรงงานผลิตสินค้าหลายอย่าง เช่น ชิบ รองเท้ากีฬา เสื้อผ้า เป็นต้น เพื่อเป็นสินค้าส่งต่างประเทศ จนกระทั่งถึงเวลานี้ 4 ปีแล้วที่เธอทำงานโรงงาน โดยมีหน้าที่เย็บหน้าผ้าที่ใช้ประกอบในรองเท้ากีฬา เป็นการนั่งเย็บจักรอุตสาหกรรมซึ่งแรงงานไม่เคยเย็บจักรมาก่อน แต่ใช้เวลาเพียง 2 วัน ในวันฝึกหัดงานจากคนงานที่ทำงานมานานและมีความชำนาญเป็นผู้ฝึกสอนให้แรงงานใหม่ทุกคน โรงงานนี้เป็นโรงงานใหญ่ และสวัสดิการค่าตอบแทนดีกว่าโรงงานอื่น ๆ รายได้ที่เป็นค่าแรงที่แรงงานได้รับเฉลี่ยเดือนละ 3,380 บาท ทำงาน 6 วันใน 1 สัปดาห์ หยุดพักงานในวันอาทิตย์เพียงวันเดียว เริ่มทำงานเวลา 7.30 น. และเลิกงานในเวลา 17.45 น. ส่วนใหญ่เธอต้องทำงานล่วงเวลาในวันอาทิตย์ เนื่องจากมีการสั่งสินค้าเข้ามามาก แรงงานต้องผลิตให้ทันในจำนวนสินค้าที่เจ้าของ

โรงงานสิ่ง นอกจากค่าแรงในแต่ละเดือนรวมค่าล่วงเวลาแล้ว ยังมีสวัสดิการด้านค่ารถประจำเดือน ชุดฟอร์มของโรงงาน 4 ชุด (เสื้อ-กางเกง) และประกันสังคม

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 7 พ่อและแม่ของแรงงานคนที่ 7 ทำนาเป็นอาชีพหลักในถิ่นของตนเอง 10 ไร่ และต้องเช่าที่ดินอีก 6 ไร่ โดยเช่าจากนายทุนรายใหญ่ของอำเภอบ้านโพธิ์ รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายข้าว แม่เพาะเห็ดฟาง โดยมีพ่อช่วยเหลือบ้างในบางวัน รายได้ส่วนหนึ่งมาจากการส่งเห็ดขายให้ยี่ปั้วในตลาดหมู่บ้าน ภาวะหนี้สินของครัวเรือนมีเพราะมีลูกจำนวน 7 คน ที่ยังไม่ได้มีการเพิ่มรายได้ นอกจากอาชีพหลักทำนาขายข้าว-ส่งเห็ดขาย (ในช่วงเวลาก่อนที่ลูก ๆ จะออกไปมีรายได้จากการทำงานในโรงงาน ทำงานในเมือง) ประมาณ 5,000-6,000 บาท เมื่อลูกเข้าไปทำงานโรงงาน 2 คน ทำงานบริการที่ศูนย์รถโตโยต้าในเมืองฉะเชิงเทรา ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มและเก็บเงินเผื่อชำระหนี้ได้ ไม่มีหนี้สินกับใครอีก และรายได้ของครัวเรือนมีมากกว่าหนี้สินที่ยังคงมีอยู่ จึงทำให้ภาระหนี้สินลดลงและหมดไป ในระยะหลังจากที่ลูกไปทำงานนอกบ้าน แม่กับพ่อคงทำการเพาะเห็ดฟางอยู่เช่นเคย เพราะแม่ไม่อยากจะอยู่เฉย ๆ และเพาะเห็ดของแม่ได้ปริมาณมาก ทำให้ได้เงินในจำนวนที่ทำให้ได้ใช้จ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในครัวเรือนได้บ้าง ถึงแม้ว่าพ่อแม่จะมีลูกหลายคน เมื่อลูกสาวแต่งงานไม่ได้แยกบ้านแต่อยู่รวมกับพ่อแม่ทำให้มีสมาชิกเพิ่มอีกคือ ลูกชาย และหลานสาวอีก 1 คน แต่ทุกคนมีรายได้จากการออกไปทำงานทุก ๆ เดือน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ลูกสาว-ลูกชายทำงานในศูนย์รถโตโยต้า ลูกสาว 2 คน (รวมแรงงานคนที่ 7 ด้วย) ทำงานโรงงาน ลูกชายทำงานก่อสร้าง (ช่างไม้) รายได้ของลูกทุกคนให้พ่อแม่ โดยเฉพาะแรงงานคนที่ 7 ให้เงินพ่อแม่มากกว่าลูกคนอื่น ๆ คือเดือนละ 1,000 บาท

แรงงานคนที่ 8 แรงงานสาว วัย 16 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนวิทยาราชรังสรรค์ ในอำเภอบ้านโพธิ์ เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ และได้ไปเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมที่อำเภอ หลังจากนั้นได้เข้าสมัครทำงานในโรงงาน จากการชักชวนและบอกเล่าจากญาติข้างบ้านที่เข้าไปทำงานในโรงงาน จึงยังไม่เรียนต่อ และได้เข้าไปทำงานในโรงงาน ซึ่งเธอได้เล่าว่า "...จะเรียนต่อ กศน. ในวันอาทิตย์ อยากทำงานก่อนเพราะอยากมีเงินใช้จ่ายเงินและช่วยพ่อแม่บ้าง..." ทำงานมาได้เป็นเวลา 10 เดือน มีหน้าที่ขันนอตและทดสอบไฟฟ้าในไมโครโฟน โดยในปัจจุบันได้รับเงินเดือน

3,190 บาท (ค่าแรง + ค่าล่วงเวลา) นอกจากนี้ยังมีสวัสดิการเรื่องประกันสังคม ชุดฟอร์มทำงาน (เสื้อ 2 ตัว) ค่ารถเดินทางไปทำงาน เบี้ยขยันในปลายปี เป็นต้น เธอต้องทำงาน 6 วัน ใน 1 สัปดาห์ และหยุดพักหนึ่งวันในวันอาทิตย์ ในวันทำงานเริ่มงานตั้งแต่ 8.00 น. ถึง 17.00 น. และถึงเวลา 20.00 น. ในวันทำงานล่วงเวลา แรงงานคนที่ 8 เป็นลูกสาวคนโต มีน้องสาวอายุ 15 ปีอีกหนึ่งคนที่กำลังรอทำบัตรประชาชน เพื่อเข้าไปทำงานในโรงงาน ก่อนหน้าที่จะไปทำงานโรงงานเธอไม่ได้ช่วยพ่อแม่ทำนา เพราะแม่อยากให้เรียนหนังสือ จึงทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อเข้าทำงานโรงงานได้ให้เงินพ่อแม่เดือนละ 1,500 บาท และช่วยพ่อแม่จ่ายค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ภายในครัวเรือน พ่อออกไปรับจ้างเป็นช่างไม้ แต่ไม่แน่นอนบางวันไปบางวันไม่ได้ไป และบางวันพ่อไปหาสัตว์น้ำมาขาย ถ้าได้มากจะแบ่งให้แม่ทำอาหารเพื่อไม่ต้องใช้จ่ายเงินซื้อกับข้าว

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 8 พ่อแม่และน้องสาว เป็นภาระที่แรงงานต้องดูแล แต่เนื่องจากพ่อแม่ยังคงเช่าที่นาทำนาอยู่ เพิ่มจากที่มีที่ดินสำหรับปลูกบ้าน 2 ไร่ เช่าที่เพิ่ม 9 ไร่ จากนายทุนที่ดินในหมู่บ้านข้างเคียง โดยจ่ายค่าเช่าเป็นภาระตรงข้าวคืน 13 ถังต่อ 1 ไร่ ต่อ 1 ปี แต่พ่อแม่ยังมีภาระหนี้ตั้งแต่ก่อนที่เธอจะไปทำงานโรงงาน ซึ่งก็มาใช้จ่ายภายในครัวเรือนคือประมาณ 7,000 บาท แต่เมื่อเธอมีงานทำได้ให้เงินแม่เพื่อใช้คืนนายทุน แต่หนี้ยังคงมีอยู่เป็นจำนวนไม่มากประมาณ 2,000 บาท แต่เมื่อเธอมีรายได้เพิ่มทำให้ช่วยแบ่งเบาภาระพ่อได้มาก เพราะรายได้เข้าครัวเรือนมีไม่มาก แต่ถึงแม้ว่าภายในครัวเรือนจะมีสมาชิกเพียง 3 คน ในภาวะปัจจุบันค่ากับข้าว ค่าของใช้ต่าง ๆ ทำให้ต้องมีเงินใช้จ่ายทุกเดือน แต่พ่อบอกว่าจะไม่ไปกู้ยืมเงินนายทุนอีกถ้าไม่จำเป็น เพราะหนี้ลดลงมากจากที่ลูกสาวออกไปทำงาน

แรงงานคนที่ 9 แรงงานวัย 17 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดคลองบ้านโพธิ์ แต่งงานกับหนุ่มข้างหมู่บ้าน มีลูกชายอายุ 1 ขวบหนึ่งคน ภายหลังจากจบการศึกษากาตบังคับได้ไปอยู่บ้านสามี และเป็นแม่บ้านช่วยพ่อแม่สามีทำนาและเพาะเห็ดฟาง เมื่อมีลูกชายจึงย้ายกลับมาอยู่ที่บ้านของตนเอง และพี่ชาย-พี่สะใภ้ทำงานโรงงานได้บอกให้แรงงานไปสมัครงานในโรงงานจะได้มีรายได้ เพราะเธอและสามียังไม่มีงานทำ ขณะตั้งครรภ์ได้ไปสมัครงาน แต่เพราะยังเป็นครรภ์แรกทำให้โรงงานไม่ทราบว่าจะมีครรภ์จึงไปทำงานในโรงงานตามปกติ และคลอดลูกได้ 2 เดือน ก็เริ่มไปทำงานได้ จนปัจจุบันทำงานได้ 1 ปี รายได้จากค่า

แรงและค่าล่วงเวลาได้ประมาณเดือนละ 3,297 บาท งานที่เธอต้องรับผิดชอบคือ การต้มสีหัวจักรเย็บผ้า เธอบอกว่า "...งานไม่ยุ่งยาก แต่ซ้ำซาก บางครั้งก็เบื่อ แต่ก็ต้องทำเพราะดีกว่าไม่มีรายได้ ...เพราะต้องซื้อนมผงให้ลูก ๆ ไม่ยอมอดนมของหนู..." โรงงานนี้เป็นของชาวไต้หวันที่ซอบบ่มและดูแลคนงาน ถ้าคนงานหยุดคุยกันและไม่ทำงาน สวัสดิการที่ได้รับจากโรงงานนี้คือ เลือของโรงงาน 2 ตัว บัตรประกันสังคม เบี้ยชยัน แต่ต้องทำงานตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป จึงจะมีสิทธิ์ได้รับเงิน 300 บาท เธอมีภาระที่ต้องใช้จ่ายผ่อนชำระรถจักรยานยนต์เดือนละ 1,200 บาท และรายจ่ายอื่น ๆ อีกทำให้ไม่ได้ให้เงินพ่อแม่ แต่บางเดือนก็ให้บ้างแต่ไม่มาก 200 - 300 บาท เป็นต้น เนื่องจากแม่ต้องเลี้ยงลูกให้เธอตลอดทั้งกลางวันและบางวันในเวลา กลางคืน เธอต้องการอยากให้ลูกชายมาอนด้วย แต่เด็กติดยายและร้องไห้ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่รู้เรื่องเพราะยังเล็กอยู่มาก เธอจึงต้องปล่อยให้ยายดูแลและเลี้ยงลูกให้ตลอด ตลอด 6 วันที่ต้องทำงานโดยเริ่มตั้งแต่เวลา 8.00 น. ถึง 17.30 น. บางวันต้องทำล่วงเวลาจนกระทั่งถึงเวลา 20.00 น. จึงจะได้เดินทางกลับบ้านเธอและสามีซื้อรถจักรยานยนต์แบบผ่อนชำระ เพราะสะดวกกว่านั่งรถสองแถว (ปิกอัพ) ไปทำงาน ดังนั้นรายจ่ายจึงมีเพิ่มขึ้นรวมค่าน้ำมันรถด้วย

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 9 พ่อแม่มีลูกคือ พี่ชาย แรงงาน เพียง 2 คนเท่านั้น แต่เมื่อลูกชายแต่งงานและมีลูกได้นำเข้ามาอยู่ในครอบครัวพ่อแม่ และแรงงานได้แต่งงานมีลูกกลับมาอยู่กับพ่อแม่เช่นกัน จึงทำให้เป็นครัวเรือนใหญ่ อาชีพหลักของพ่อแม่คือ การทำนาในที่ที่นาเช่า จำนวน 16 ไร่ และบริเวณที่ดิน 5 ไร่ เป็นของตนเองเป็นบริเวณปลูกบ้านและมีที่รอบ ๆ บ้านเป็นลานเก็บข้าว อาชีพเสริมของครัวเรือนนี้ ได้มีการเพาะเห็ดฟางส่งยี่ปู้ที่ตลาด ต่อมาเมื่อลูกสาวเข้าไปทำงานโรงงาน พ่อได้ออกไปเป็นช่างปูน รับค่าแรงรายวันในสถานที่ทำก่อสร้าง อาคารบ้านเรือนในเมืองฉะเชิงเทรา เป็นรายได้ที่ทำให้แม่เลิกเพาะเห็ดฟาง เพราะมีเงินใช้จ่ายบ้าง ลูกชาย-ลูกสะใภ้ ได้ช่วยเหลือการเงินบ้างแต่ไม่มากและนาน ๆ ครั้งจึงให้พ่อแม่ เพราะภาระการจ่ายเงินผ่อนชำระรถจักรยานยนต์ ผ่อนของอื่น ๆ ที่ลูกชาย-ลูกสะใภ้มีอยู่จึงทำให้ไม่ได้ให้เงินพ่อแม่ พ่อเล่าว่า "...ในปีหน้าจะคืนที่นาเจ้าของนาไปบ้าง เพราะลูก ๆ ออกไปทำงานกันหมด ที่นาได้ข้าวแบ่งขายและเก็บไว้กินเท่านั้น ไม่ต้องทำนามากก็อยู่ได้ รายได้ของลูก ๆ เขาก็อยู่กันได้ ถ้าไม่ช้เกี่ยจงานโรงงานก็จะมิให้ทำไปตลอด และถ้าทำนาจะจ้างรถไถ รถตัดก็ได้ แต่ก็ลดจำนวนนาที่จะทำให้น้อยลง..." รายได้ก่อนลูกจะเข้าไปทำงานโรงงานปีละประมาณ 15,000 บาท ภายหลังเมื่อลูก ๆ ไปทำงานโรงงาน มีรายได้ปีละประมาณ

68,364 บาท เป็นรายได้ที่เป็นตัวเลขจำนวนเงินของลูกที่ไม่ได้ให้พ่อแม่เพราะลูกมีรายจ่ายมาก ส่วนพ่อแม่มีรายได้จากทำงานรับค่าแรงรายวัน ถึงแม้ว่าจะเป็นรายได้ไม่มาก "พ่อแม่ไม่อยากจะให้ลูกลำบาก ถ้าครอบครัวของลูกมีรายได้เลี้ยงดูกันได้ พ่อแม่ไม่ได้ต้องการให้ลูกนำเงินมาให้ ถึงแม้ว่าภาระหนี้สินของครัวเรือนยังคงมีอยู่ก็ตามที่" แม่กล่าว

แรงงานคนที่ 10 แรงงานสาวโสด วัย 23 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนวัดคลองบ้านโน้ต จบออกมาได้อยู่บ้านทำงานบ้านช่วยพ่อแม่ ทั้งเพาะเห็ดฟางกับแม่ และขาย เพื่อนำส่งยี่ปั่วที่ตลาดหมู่บ้าน ต่อมาแม่เพื่อน ๆ ช้างบ้านมาชวนให้ไปสมัครงานโรงงาน เธอได้ขออนุญาตพ่อแม่ และในครั้งแรกพ่อแม่ไม่ได้อนุญาต เพราะกลัวอันตรายจากการไปทำงานนอกบ้าน แต่เมื่อเธอยืนยันจะไปทำงาน เพราะรายได้ดีทำให้พ่อแม่ต้องตามใจ เธอไปสมัครงานในโรงงานผลิตรองเท้ากีฬา โดยมีหน้าที่เย็บจักรอุตสาหกรรม และทำงานในโรงงานนี้มาเป็นเวลา 2 ปีครึ่ง โรงงานนี้เป็นโรงงานในเครือขายโรงงานผลิตชิป รองเท้ากีฬา เสื้อยืด ด้ายส่งต่างประเทศ-ในประเทศ ทำให้คนงานได้รับสวัสดิการดีกว่าโรงงานอื่น ๆ เช่น การประกันสังคม เสื้อผ้าที่ได้จำนวน 3 - 4 ชุด เบี้ยชยัน โบนัสในสิ้นปี เป็นต้น แรงงานเริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 7.30 น. ถึงเวลา 17.45 น. และถ้าทำงานล่วงเวลาจะต้องทำงานต่อจนกระทั่งเวลา 20.00 น. บางครั้งงานมากต้องนอนพักที่ห้องพักของโรงงาน

ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 10 พ่อและแม่มีอาชีพหลักคือ ทำนา ในพื้นที่ที่ต้องเช่าเพิ่มจากญาติที่มีบ้านอยู่ข้างเคียงกัน จำนวน 5 ไร่ และเช่าเพิ่มอีก 5 ไร่ เพื่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ค่าเช่าที่ทำนาเป็นการเช่าโดยใช้ดินเป็นข้าวเปลือก 13 ถึงต่อ 1 ไร่ ใน 1 ปี ค่าเช่าที่เลี้ยงกุ้งคิดราคาไร่ละ 2,500 บาท พ่อแม่มีอาชีพเสริมคือ การเพาะเห็ดฟาง ก่อนหน้าช่วงเวลาที่ลูกสาวจะออกไปทำงานโรงงาน พ่อแม่เพาะเห็ดฟางจำนวนหลายลังและมีรายได้ค่อนข้างดี และไม่มีอาชีพเสริมอื่น ๆ ในช่วงนี้มีรายได้ต่อปี 20,000 บาท และในช่วงนี้มีภาระหนี้สินที่ยังคงค้างอยู่กับสหกรณ์เพื่อการเกษตรอยู่จำนวนหนึ่งประมาณ 12,000 บาท แต่เมื่อมีรายได้จากลูกสาวเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ภายในครัวเรือนและสามารถลดหนี้สินลงได้จำนวนหนึ่ง

3.3 สภาพแรงงานในหมู่บ้านก่อนปี พ.ศ. 2530

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ก่อนปี พ.ศ. 2530 โรงงานอุตสาหกรรมยังไม่ได้เข้ามาตั้งในจังหวัดนี้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงแบ่งช่วงเวลาการศึกษาเป็น 2 ช่วง เพื่อให้เห็นภาพที่แรงงานในช่วงที่ยังไม่ได้ไปทำงานโรงงาน และตั้งแตปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา จึงได้มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเฉพาะในเขตอำเภอบางปะกง ซึ่งแรงงานในหมู่บ้านนี้ได้เข้าไปทำงานในโรงงาน

อาชีพหลักดั้งเดิมของชาวบ้าน คือ การทำนาปี ดังนั้นชาวบ้านในแต่ละครอบครัวจึงเป็นแรงงานในครอบครัวของตนเอง ฤดูกาลทำนาปีของหมู่บ้านคือ ช่วงเวลาเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม กรกฎาคม ถึงเดือนมกราคม ในรอบปีชาวบ้านจะมีชั่วโมงการทำงานในที่นาแต่ละฤดูต่างกัน เช่น ในฤดูฝนชาวบ้านต้องทำงานหนัก โดยมีเวลาหยุดพักไม่นานนัก เพื่อเตรียมดิน หว่านกล้าและปักดำ ส่วนฤดูแล้งเมื่อเก็บเกี่ยวและนวดข้าวเรียบร้อยแล้ว จะมีเวลาว่างมากก็จะใช้เวลาว่างนั้นพักผ่อนอยู่กับบ้าน เป็นการพักผ่อนในรอบปี เพื่อรอการเริ่มทำงานหนักในฤดูเพาะปลูกต่อไป และมีพ่อบ้านในบางครอบครัวออกไปหาปลา ปู กุ้ง ในแม่น้ำบางปะกง เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน ถ้าจับได้มากจะแบ่งญาติหรือเพื่อนบ้านบ้าง มีบ้างที่นำไปขายในตลาดบ้านโพธิ์หรือตลาดปากคลองซึ่งเป็นชื่อเดิม บางคนออกหางานอื่น ๆ เช่น การไปทำงานลูกจ้างรายวันชั่วคราวที่ชลประทาน (โครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษาฝั่งซ้ายแม่น้ำบางปะกง สำนักงานชลประทานที่ 9 จังหวัดฉะเชิงเทรา) ตั้งอยู่ที่อำเภอบ้านโพธิ์ ห่างจากหมู่บ้าน 1.5 กิโลเมตร ส่วนมากจะเป็นพ่อบ้านที่ว่างงาน แต่เป็นระยะการจ้างงานที่สั้นเพียง 3-4 เดือนเท่านั้น ในขณะที่บางครอบครัวจะเพาะเห็ดฟางขายส่งยี่ปัวที่ตลาดบ้านโพธิ์ เป็นงานที่ช่วยกันทำทั้งครอบครัว และการเพาะเห็ดฟางจะทำเฉพาะบ้านเรือนที่อยู่ริมคลองและสามารถสูบน้ำจากคลองมาเพาะเห็ดได้

แรงงานผู้ชายบางคนไม่ได้ไปหาปลา ปู กุ้ง แต่จะอยู่บ้านเพื่อมัดจากมุงหลังคา สานแห อวน เพื่อขายหรือนำไปดักปลา เด็กหนุ่มจะจับกลุ่มกันคุยเล่น ในบางครั้งก็มีการทะเลาะวิวาทชกต่อยกันก็มี เพราะการมีเวลาว่างมากและไม่ได้ไปทำงานอะไร ส่วนแรงงานผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะอยู่บ้านทำงานบ้าน เด็กหนุ่มสาวจะพบปะพูดคุยกันในงานบุญ งานวัดเท่านั้น มีหนุ่มบาง

คนตามหญิงสาว ไปถึงบ้าน แต่ก็อยู่ในบ้านคุยกันอยู่ในสายตาของพ่อแม่ เมื่อแต่งงานผู้หญิงจะเป็นแรงงานในครอบครัวของสามี หรือถ้ายังอยู่ที่บ้านก็จะเป็นแรงงานภายในครัวเรือนของตนเอง ซึ่งมีอาชีพทำนาเป็นหลัก เนื่องจากอาชีพการทำนา ทำให้แรงงานในครัวเรือนใช้แรงงานทำนาเอง จะมีการเอาแรงกันบ้าง ในกรณีที่บางครอบครัวเริ่มทำนาช้ากว่าคนอื่น ๆ จะไปเอาแรงเพื่อนบ้านที่เริ่มทำนาก่อนตน เพราะเมื่อเขาทำนาเสร็จเร็ว เพื่อนบ้านจะมาช่วยเอาแรงคืน เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมานานแล้ว

ก่อนปี พ.ศ. 2530 แรงงานในครัวเรือนจึงเป็นแรงงานอยู่ในภาคเกษตร คือ การทำนาเป็นหลัก ปัญหาสำคัญของหมู่บ้านคือ การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งเพื่อทำการเกษตร เนื่องจากแม่น้ำบางปะกงสายน้ำหลักมีน้ำอยู่ 2 ระดับ คือ ช่วงฤดูน้ำจืด (เดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายนทุกปี) ในช่วงเวลานี้ชาวบ้านจะทำการปลูกข้าวเป็นหลัก และเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เช่น ปลาน้ำจืด อีกช่วงคือ ช่วงฤดูน้ำเต็ม (เดือนธันวาคม ถึงเดือนพฤษภาคมทุกปี) จะมีน้ำทะเล (น้ำเค็ม) หนุนขึ้นมาตามแม่น้ำบางปะกง ชาวบ้านจากครอบครัวที่อยู่ริมคลองบ้านโพธิ์จะทำการเพาะเห็ดฟาง โดยอาศัยน้ำในคลองบ้านโพธิ์จนกระทั่งน้ำกร่อย เพราะน้ำเค็มเข้ามาถึงในช่วงเดือนเมษายนจะเพาะเห็ดได้ไม่ทันกัย ภายหลังในช่วงเวลา 10 ปีมาได้เกิดอาชีพใหม่ คือ การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาเบญจพรรณเพื่อขาย แรงงานในครอบครัวเหล่านี้จึงไม่ได้ว่าง แต่จะทำการเพาะพันธุ์ปลา ในระยะเวลาไล่เลี่ยกับการเลี้ยงปลา มีอาชีพเสริมใหม่ที่ชาวบ้านเริ่มทำกันคือ การเพาะเห็ดฟางขายให้ยี่ปั๊วที่ตลาดบ้านโพธิ์ แรงงานที่เป็นแม่บ้านลูกสาวลูกชาย รวมทั้งพ่อแม่ จะช่วยกันเพาะเห็ดเป็นอาชีพที่ทำให้ครอบครัวมีรายได้ ซื้อมีข้าวได้ในแต่ละวัน เป็นอาชีพที่ชาวบ้านพอใจมากที่สุด เพราะลงทุนน้อย และอุปกรณ์ในการทำก็หาง่าย เช่น ฟางข้าวแห้ง ๆ ซึ่งเป็นฟางข้าวที่เหลือจากการเกี่ยวข้าว ระยะเวลาการเพาะเห็ดเพียง 3-4 เดือนเท่านั้น หลังจากนั้นก็จะไม่มีน้ำ ฟางข้าวก็จะหมดลง และชาวบ้านก็เตรียมตัวลงนากันต่อไป

สภาพแรงงานของหมู่บ้านก่อนปี 2530 จึงเป็นการใช้แรงงานในครัวเรือนของตนเอง ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน (มีเพียง 3 ครอบครัว) บางคนจบการศึกษามัธยม บัณฑิตออกไปทำงานเป็นแรงงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ แต่มีส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะแต่งงานและอยู่อาศัยกับบ้านพ่อแม่ ถ้ามีเงินและที่ดินพอที่จะปลูกบ้านแยกครอบครัวได้ ก็จะทำและยังคงอาศัยที่ดินในบริเวณเดียวกับบริเวณบ้านพ่อแม่

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับแรงงาน 10 กรณีศึกษา

แรงงาน (10 กรณีศึกษา)	แรงงาน คนที่ 1	แรงงาน คนที่ 2	แรงงาน คนที่ 3	แรงงาน คนที่ 4	แรงงาน คนที่ 5	แรงงาน คนที่ 6	แรงงาน คนที่ 7	แรงงาน คนที่ 8	แรงงาน คนที่ 9	แรงงาน คนที่ 10
1. อายุ/ปี	23	19	20	28	38	32	33	16	17	23
2. การศึกษา	ป.6	ป.6	ป.6	ป.4	ป.4	ป.4	ป.4	ม.3	ป.6	ป.6
3. สถานภาพสมรส	หม้าย	โสด	โสด	โสด	โสด	หม้าย	โสด	โสด	แต่งงาน	โสด
4. งานในโรงงาน	ประกอบชิ้นส่วน ไมโครโฟน	ประกอบชิ้นส่วน ไมโครโฟน	ประกอบชิ้นส่วน อิเล็กทรอนิกส์	เย็บจักร ผลิตกีป, โบว์	เย็บจักร ตัดเย็บห่อสินค้า	ติดโฟม รองเท้ากีฬา	เย็บจักรหน้าผ้า รองเท้ากีฬา	ทันตแพทย์ ไฟโนไมโครโฟน	แตมสีหัวจักร เย็บผ้า	เย็บจักร รองเท้ากีฬา
5. ระยะเวลาทำงาน	1 ปี 2 เดือน	9 เดือน	2 ปี	2 ปีครึ่ง	4 ปี	4 ปี	4 ปี	10 เดือน	1 ปี	2 ปีครึ่ง
6. ค่าแรง/เดือน (เงินเดือน+O.T)	3,417	3,177	3,648	3,905	5,211	3,872	3,880	3,190	3,297	3,662
7. อาชีพเดิม	ทำนา	งานบ้านใน กรุงเทพฯ	ทำงานโรงงาน	ทำงานโรงงาน	ทำนา	ทำนา	ทำนา	-	-	ทำงานบ้าน ช่วยพ่อแม่
8. จำนวนคนที่ต้องรับผิดชอบ	5 คน	2 คน	-	2 คน	1 คน	6 คน	4 คน	3 คน	4 คน	3 คน
9. การจัดรายจ่ายส่วน ตัวครัวเรือน(พ่อแม่)	3,240	2,530	3,530	1,230	1,130	5,150	4,040	2,630	4,940	2,245
10. อาชีพหลัก	ทำนา (17 ไร่)	ทำนา (10 ไร่)	ทำนา (24 ไร่)	ทำนา (13 ไร่)	ทำนา (17 ไร่)	ทำนา (10 ไร่)	ทำนา (15 ไร่)	ทำนา (15 ไร่)	ทำนา (15 ไร่)	ทำนา (9 ไร่)
11. อาชีพเสริม	ช่างไม้ (พ่อ)	หาปลุกุ้งขาย	ขายเบ็ดตะได	หาปลาที่ มาขาย	-	เพาะเห็ดนาง	เพาะเห็ดนาง	หาสัตว์น้ำขาย	ทำงานก่อสร้าง	เพาะเห็ดนาง
12. การครอบครองที่ดิน/ เช่า	เช่า 17 ไร่	เช่า 10 ไร่	เช่า 24 ไร่	ของตนเอง 13 ไร่	ของตนเอง 17 ไร่	ของตนเอง 10 ไร่ เช่า 10 ไร่	ของตนเอง 10 ไร่ เช่า 6 ไร่	ของตนเอง 2 ไร่ เช่า 9 ไร่	ของตนเอง 5 ไร่ เช่า 16 ไร่	ของตนเอง 10 ไร่ เช่า 5 ไร่
13. รายได้ก่อนลูกเข้า โรงงาน/ปี*	13,000	10,000+4,000	25,000+5,000	24,000+8,000	9,000	20,000+7,000	11,000+10,000	14,000+8,000	15,000+9,500	10,000+10,000
14. รายได้ (หลังจากลูก เข้าโรงงาน/ปี)**	50,004	46,124	47,776	64,860	62,532	49,464	59,560	38,280	68,280	58,944
15. รายจ่าย/เดือน	4,140	2,530	3,530	1,230	1,130	5,150	4,040	2,630	4,940	2,245
16. มูลค่าหนี้ (ก่อน เข้าโรงงาน)	17,500	5,000	6,000	5,000	-	6,500	5,000	7,000	8,000	12,000
17. มูลค่าหนี้ (หลัง ลูกเข้าโรงงาน)	10,000	2,000	8,000	-	-	9,000	-	2,000	20,000	-

หมายเหตุ: * ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าจ้าง ค่าหนี้ ค่าปุ๋ย ค่ายา)
** ไม่ได้ทำนา แต่ลูกทำและแบ่งข้าวให้-รับเงินจากลูก

3.4 การเข้าสู่แรงงานในภาคอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530

ในปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา ภาพการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ในเขตจังหวัด ฉะเชิงเทรา เริ่มเห็นได้อย่างชัดเจน เห็นได้จากการที่โรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับใบอนุญาต ประกอบกิจการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ณ 31 สิงหาคม 2534 มีทั้งหมด 565 โรงงาน (ไม่รวม โรงสีข้าว) จำแนกตามขนาดของอุตสาหกรรม ดังนี้

ประเภท	เงินลงทุน	จำนวนโรงงาน
อุตสาหกรรมขนาดใหญ่	(เงินลงทุน 100 ล้านบาทขึ้นไป)	มีจำนวน 45 โรงงาน
อุตสาหกรรมขนาดกลาง	(เงินลงทุนเกิน 10 ล้านบาท แต่ไม่เกิน 100 ล้านบาท)	มีจำนวน 93 โรงงาน
อุตสาหกรรมขนาดเล็ก	(เงินลงทุนไม่เกิน 10 ล้านบาท)	จำนวน 306 โรงงาน

ลักษณะการเข้าสู่งานในโรงงานอุตสาหกรรม

ส่วนใหญ่แรงงานในหมู่บ้านจะเป็นสตรีช่วงอายุตั้งแต่ 16-38 ปี ที่ออกมาทำงานในภาค อุตสาหกรรมเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 แรงงานในหมู่บ้านทราบข่าวการรับสมัครคนงานจากเพื่อน ๆ ที่อยู่หมู่บ้าน หรือเพื่อนนอกหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง เมื่อทราบข่าวจะบอกต่อ ๆ กันในกลุ่มเพื่อน ญาติ ในหมู่บ้าน เพื่อให้ไปสมัครงานตามโรงงาน ซึ่งเป็นโรงงานแถบอำเภอบางปะกง พวกเขาจะ ไปสมัครงานด้วยตนเอง นอกจากบางครอบครัวจะมีสมาชิกไปทำงานโรงงานแล้ว บางคนไป ทำงานบริการ เช่น ทำงานในศูนย์บริการโตโยต้า ทำงานโรงแรม ทำงานที่โรงผลิตเหล้า ฯลฯ

ในตัวเมืองฉะเชิงเทรา นอกจากนี้หัวหน้าครอบครัวบางคนจะออกไปรับจ้างทำงานเป็นกรรมกร ช่างไม้ ช่างปูน โดยการรับเหมางานเล็กๆ น้อยๆ บ้าง เป็นรายได้ รายวัน รายเหมาจ่าย รับจ้างทั้งในหมู่บ้าน ในหมู่บ้านใกล้เคียง และในตัวเมือง ดังนั้นในทุกวันสภาพของหมู่บ้านในวันธรรมดาจึงเงียบเหงา หลังจากที่บรรดาคนงานได้เดินทางออกไปทำงานตามโรงงาน และทำงานในเมือง เด็กๆ ไปโรงเรียน จะมีเพียงวันอาทิตย์ที่คนโรงงานได้พักอยู่กับบ้าน พ่อแม่ลูกๆ อยู่พักผ่อนที่บ้าน

ปัญหาราคาข้าวตกต่ำ เป็นปัญหาสำคัญของชาวบ้านในหมู่บ้าน มีสภาพเหมือนกับชาวนาทั่วไปในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายคน พวกเขาบอกว่าราคาข้าวตกต่ำลงมากในปีนี้ (2536) และในปีที่ผ่านมาราคาข้าวอาจไม่สูงถึง 4,500 บาท แต่ยังเป็นราคาที่ต่ำอยู่ทำให้ชีวิตชาวนาลำบากได้บ้าง ดังนั้น ปัญหาการมีรายได้ของชาวบ้าน ซึ่งมีรายได้หลักไม่มั่นคง การมีอาชีพเสริมจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านจึงต้องหาเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว และการออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมของบรรดาแรงงานในครอบครัว จึงเป็นทางออกทางหนึ่งที่เป็นส่วนเพิ่มรายได้ให้แก่แต่ละครอบครัว

เหตุผลของการเข้าสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

สภาพเศรษฐกิจในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2530 เนื่องจากเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพา ด้านเกษตรกรรม คือ การทำนา ผลิตข้าวได้จะแบ่งขาย การมีอาชีพรองอื่น ๆ ก็เป็นการหารายได้เพิ่ม แต่ยังคงไม่ได้ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น ยังคงดำรงชีวิตตามอัตภาพของแต่ละครอบครัว ชายวัย 42 ปีกล่าวว่า "...ก่อนหน้าที่แต่ละครอบครัวจะมีลูกออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน การเงินในครอบครัวของเราไม่ดีนักคือ ไม่ดีเลย มีเงินเพียงใช้จ่ายภายในครอบครัว ถ้าจะต้องทำงานใหญ่เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน ถ้าพวกเรามีเงินไม่มากพอที่จะจัดงานได้ จะต้องไปกู้ยืมเงินจากนายทุนที่ตลาดบ้านโพธิ์มาสำรองไว้เพื่อใช้จ่ายในการทำบุญนั้น ๆ ด้วย เกือบทุกครอบครัวจะมีลักษณะเหมือนกันคือ ไม่มีเงินเก็บออมสะสม ในหมู่บ้านเรามีเพียง 5 ครอบครัวเท่านั้นที่มีเงินเก็บและมีฐานะดี คงเพราะจากการที่พวกเรามีที่นา มากไม่ต้องเช่า ลูก ๆ โตทั้งหมด ภาระการเลี้ยงลูกจ่ายเงินก็มีน้อย และครอบครัวพวกนี้จะเป็นพวกที่เหนียวตระหนี่ จึงทำให้ฐานะร่ำรวย..."

ก่อนปี พ.ศ. 2530 ถนนดินจากปากทางถนนใหญ่ยังเข้าไปไม่ถึงถึงในหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่สามารถใช้ถนนเพื่อการติดต่อกับภายนอกได้สะดวก (ถนนถูกตัดเข้าถึงหมู่บ้านได้ครอบคลุมกลุ่มหมู่บ้านที่เป็นชุมชนได้มากที่สุดในปี พ.ศ. 2531) ดังนั้นการประกอบอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกึ่งกุลาดำ จึงไม่สามารถทำได้ และอาชีพการเพาะเห็ดฟางเท่านั้นที่ชาวบ้านสามารถทำได้ แต่ทำได้ในปริมาณน้อย เพราะการขนส่งไม่สะดวก ชาวบ้านต้องบรรทุกเห็ดใส่เรือ หรือเดินแบกกระบุงเห็ดมาส่งที่บ้านขี้บัวในตลาดบ้านโพธิ์ และการรับซื้อเห็ดจากขี้บัวไปเพาะก็สามารถรับไปได้จำนวนไม่กี่ถังเท่านั้น

ภายหลังปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา เมื่อการคมนาคมสะดวกมีถนนเข้าถึงหมู่บ้าน มีไฟฟ้าเข้าถึงเกือบทุกหลังคาเรือน บางครัวเรือนเริ่มมีอาชีพการเลี้ยงกึ่งกุลาดำ รถเกเรตดินตักดินสามารถเข้าถึงบ้านชาวบ้านเพื่อขุดดินในที่นาให้กลายเป็นบ่อกึ่ง รถน้ำเค็มสามารถเข้ามาส่งน้ำได้ ร้านค้าขายอาหารกึ่งสามารถนำรถเข้ามาส่งอาหารกึ่งได้ รวมทั้งรถรับซื้อกึ่งของแม่ค้า-พ่อค้าสามารถเข้ามารับซื้อกึ่งได้อย่างสะดวก ความพร้อมของการคมนาคม ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมมากขึ้น ชาวบ้านบางคนเริ่มเรียนรู้ถึงการต้องเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรควบคู่กับ ชกส. ซึ่งเป็นเรื่องผิดพลาดหลักเกณฑ์ของการเป็นสมาชิกคือ ชาวบ้านจะไม่สามารถเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรควบคู่กับ ชกส. แต่ชาวบ้านยังแอบเป็นสมาชิกกันทั้ง 2 แห่ง โดยไม่ให้ทางราชการจับได้ เพราะพวกเขาต้องการเงินหมุนเวียนเพื่อการลงทุน

อาจกล่าวได้ว่า โดยสรุปภาพรวมของการมีฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2530 ความแตกต่างของฐานะคือ การมีรายได้ (รายรับ) ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก และเห็นได้ไม่ชัดเจน การศึกษาจาก 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีที่ดินเป็นของตนเอง และกลุ่มที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เนื่องจากปัจจัยการมีอาชีพหลัก และการหารายได้เสริมมีได้ไม่มาก เพราะขีดจำกัดในด้านการคมนาคมไม่สะดวก และมีคำกล่าวจากคนแก่แก่ในหมู่บ้านกล่าวว่า "...มันแปลกสำหรับคนที่คือ ออกไปทำงานรับจ้างได้ไม่นาน ก็กลับมาอยู่บ้าน เป็นพวกที่ทำงานไม่ทนเหมือนคนจากภาคอีสาน ถ้าพวกที่จะออกจากหมู่บ้านไปทำงานดี ๆ เพราะเรียนจบสูง ๆ ก็จะไปตั้งหลักแหล่งในจังหวัดอื่น ๆ เลย ไม่ได้กลับเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ยกเว้นเวลาเทศกาลต่าง ๆ จะกลับมาเยี่ยมบ้าน เยี่ยมพ่อแม่ ญาติพี่น้อง..." ถึงแม้ว่าการคมนาคม

เป็นอุปสรรค แต่ก็ยังมีคนออกไปทำงานนอกหมู่บ้านในลักษณะดังกล่าวแต่จำนวนน้อย และออกไปแล้วไปเลย และบางคนไปทำงานได้ไม่นานก็ลาออกกลับมาอยู่ที่บ้าน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมากลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และต้องเช่าที่ทำงาน เริ่มมีฐานะเศรษฐกิจดีขึ้นจากเดิม เมื่อเปรียบเทียบระหว่างชีวิตความเป็นอยู่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2530 และช่วงเวลาหลังปี พ.ศ. 2530 แต่ก็ยังไม่เท่าเทียมกับชาวบ้านที่มีที่ดินเป็นของตนเอง การเพิ่มรายได้เกิดขึ้นมาจากการมีสมาชิกภายในครอบครัวออกไปทำงานโรงงาน และออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน เป็นการเพิ่มรายได้ที่สำคัญที่สุดของครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเหล่านี้ไม่มีทุน ไม่มีที่ดินที่จะประกอบอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงกึ่งกุลาดำที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวได้มากกว่าการประกอบอาชีพเสริมอื่น ๆ ชาวบ้านที่มีที่ดินเป็นของตนเองคนหนึ่งที่ทำอาชีพเลี้ยงกึ่งกุลาดำด้วย ได้ให้สัมภาษณ์และกล่าวว่า "รายได้ทั้งหมดของการเลี้ยงกึ่งกุลาดำจากที่ดิน 1 1/2 ไร่ สามารถเลี้ยงกึ่ง หักลบค่าใช้จ่ายแล้วเหลือเป็นกำไร 9 หมื่นกว่าบาท รุนก่อนบ่อนี้ได้ 1 แสนบาท..." ดังนั้นการมีรายได้จากการออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานรับจ้างอื่น ๆ นอกหมู่บ้านจึงเป็นอาชีพที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่ม มีเงินเพื่อใช้จ่ายได้ตลอดเดือน ซึ่งแตกต่างไปจากก่อนช่วงปี พ.ศ. 2530 ที่พวกเขาไม่มีรายได้ที่เป็นตัวเงินมาใช้จ่ายซื้อสิ่งของต่าง ๆ เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างเช่นในปัจจุบัน

ปัจจัยตั้งและปัจจัยผลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้แรงงาน เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ดังนี้คือ

1. ปัจจัยตั้งด้านเศรษฐกิจ คือ การมีรายได้เพิ่ม
ปัจจัยตั้งด้านสังคม คือ ลักษณะงานในโรงงาน และได้รับการยกย่องนับถือ
2. ปัจจัยผลทางด้านเศรษฐกิจ คือ สภาพการถือครองที่ดิน สภาพตลาดข้าวไม่แน่นอนและความต้องการแรงงานภาคเกษตรลดลง
ปัจจัยผลทางด้านสังคม คือ ค่านิยมต่ออาชีพการทำงาน ลักษณะงานในในท้องถิ่น การศึกษา

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

การมีรายได้นิ่ม

แรงงานที่เข้าไปทำงานในโรงงานได้รับเงินเดือน ค่าล่วงเวลา ค่ารถ ในสิ้นปี จะได้รับเงินเบี้ยชยัน เงินโบนัส และมีประกันสังคมสำหรับการเจ็บป่วย ในบางโรงงานเช่น โรงงานสหยูเนี่ยนจะส่งคนไปดูงานและฝึกงานที่ประเทศญี่ปุ่นด้วย รายได้ของแรงงานแต่ละคนได้ แสดงไว้ในตารางที่ A+

การเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้มีรายได้ที่ได้รับแน่นอน จากการมีค่าจ้างที่ได้รับทุก ๆ วิชา (15 วัน) หรือได้รับในวันสิ้นเดือน การมีเงินใช้จ่ายที่แรงงานเห็น และเป็นตัวเงินที่พวกเขาได้จับจ่ายใช้สอยทุกเดือน แรงงานหญิงวัย 23 คนหนึ่งกล่าวว่า "... เมื่อไปทำงานในโรงงาน 1 วิชา (15 วัน) ก็จะได้รับเงินเดือนแล้ว ถ้าทำโอ (Over Times) จะได้เงินมากประมาณ 200 กว่าบาท เห็นเงินได้รับมากก็หายเหนื่อย ต่างไปจากการทำนา ปี ๆ ไม่เห็นเงินเลย เหนื่อยไม่คุ้ม ไม่อยากทำนา ไม่มีเงินใช้จ่าย อยากซื้ออยากได้อะไรก็ได้ถ้าทำงานในโรงงาน..."

นอกจากการมีค่าจ้างเป็นเงินเดือนแล้ว แรงงานเหล่านี้ได้รับค่าสวัสดิการอื่น ๆ เช่น การได้รับเบี้ยชยัน การทำงานล่วงเวลา ลี้อฟอร์ม แรงงานหญิงคนหนึ่งกล่าวว่า "... ทำงานโรงงาน ทำให้มีรายได้ มีเงินเดือนใช้จ่าย เราขยันทำงาน เจ้าของก็จ่ายค่าเบี้ยชยัน ชยันไป ทำงานไม่ลา ไม่ขาดงานเลย จึงจะได้เบี้ยชยัน ถ้าโรงงานมีออเดอร์ (order) เข้ามามาก ๆ พวกเราต้องทำโอ (Over Time) ก็เพิ่มรายได้ขึ้นมาอีก เหนื่อยก็ทนดีกว่าทำนา เป็นปี ๆ เงินที่ขายข้าวได้ไม่เคยได้จับ ไม่เคยได้ใช้ตามใจอยากจะได้..."

ในแต่ละครอบครัวมีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 7-9 คน มีผลกับรายรับคือ ในปีหนึ่ง ๆ รายรับจากการทำนาขายข้าวของแต่ละครอบครัว ไม่เพียงพอที่จะทำให้แต่ละครอบครัวในหมู่บ้านสามารถที่จะใช้จ่ายได้อย่างราบรื่น หากมีเหตุฉุกเฉินที่จำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก ทางออกของพวกเขาคือ "...การไปกู้ยืมจากนายทุนที่ตลาดบ้านโน้ หรือนายทุนโรงสีในหมู่บ้าน

ใกล้เคียงโดยต้องจ่ายค่าดอกเบี้ยยร้อยละ 2.50-5 บาท แต่บางครอบครัวจะขอยืมจากญาติ ๆ แต่พวกเขาได้แล้วว่า ถ้าจะขยืมจากญาติ ๆ ขยืมได้ในจำนวนน้อย ถึงแม้ว่าญาติจะไม่คิดดอกเบี้ย แต่ถ้าเราจะขยืมเงินจำนวนมากก็ต้องไปเอากับนายทุน..." ดังนั้น การมีรายได้เข้าครอบครัวจำนวนน้อยกับการมีสมาชิกในครัวเรือนหลายคน ในสภาวะของปัจจุบันที่ค่าครองชีพสูงขึ้น รายจ่ายในครอบครัวก็สูงขึ้น การมีรายได้จากการที่แรงงานในครัวเรือนที่ออกไปทำงานโรงงาน จึงเป็นการเพิ่มรายได้ที่สำคัญที่สุดของแต่ละครอบครัวในหมู่บ้าน

รายได้เฉลี่ยของแรงงานนั้น ผู้ศึกษาได้พบว่า ผลรวมของค่าจ้างประกอบด้วย เงินเดือน เงินล่วงเวลา เงินโบนัส เบี้ยขยันและสวัสดิการต่าง ๆ เท่ากับ 3,700-4,300 บาท/คน/เดือน (โดยเฉลี่ย) ในจำนวนนี้เป็นค่าจ้างคือเงินเดือน 2,000-2,300 บาท/คน/1 วิค (15 วัน) (โดยเฉลี่ย) มีแรงงานหญิง 2 คน ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าได้รับเงินเดือนเท่าไร ได้เงินล่วงเวลาเท่าไรในแต่ละเดือน เจ้าของโรงงานจ่ายให้เท่าไร แรงงาน 2 คนกล่าวว่า "...ไม่ทราบว่าเป็นเงินเดือนเท่าไร โรงงานหักค่าอะไรก็ไม่รู้เรื่อง สงสัยแต่ไม่กล้าถาม กลัวเขาดุ กลัวเขาไล่ออก ไม่อยากไปทำงานที่อื่นทำ เพราะอายุมากแล้ว..."

จากการศึกษาสภาวะรายได้ก่อนที่จะมีสมาชิกในครัวเรือนเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และรายได้ภายหลังจากที่สมาชิกในครัวเรือนเข้าไปทำงานในโรงงาน พบว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นมาจากการออกไปทำงานในโรงงานเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณมากกว่ารายได้จากช่วงก่อนที่จะมีสมาชิกในครัวเรือนเข้าไปทำงานในโรงงาน (แสดงในตารางที่ 4) โดยที่รายได้ก่อนที่ จะมีสมาชิกเข้าโรงงาน ประกอบด้วย รายได้จากการขายข้าวและอาชีพเสริมในแต่ละครัวเรือน ส่วนรายได้ภายหลังจากสมาชิกเข้าไปทำงานโรงงาน คิดจากรายได้จากเงินเดือนของแรงงานที่ทำงานในโรงงานของแต่ละครัวเรือนเท่านั้น

2. ปัจจัยดึงดูดด้านสังคม

ลักษณะงานในโรงงาน

จากกรณีศึกษา แรงงานที่มุ่งเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม (แรงงาน 10 คน) เป็นลูกสาวนาที่ได้ให้สัมภาษณ์ โดยทุกคนกล่าวเหมือนกันว่า ไม่อยากมีอาชีพทำนา และเหตุผลที่พวกเธอกล่าวคือ ที่สำคัญประการแรก รายได้ของการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีค่าตอบแทนเป็นรายได้เงินเดือนที่ได้รับทุก 15 (1 วิชา) ทุกคนได้รับเงินเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 1,000-2,500 บาทต่อวิชา (week) และไม่ต่ำกว่า 3,000 บาทต่อเดือน นอกจากการมีค่าตอบแทนที่มั่นคงแน่นอน รายได้จากโรงงานดีสม่ำเสมอแน่นอนกว่าการทำนาแล้ว ลักษณะงานของงานโรงงาน ตามทัศนะของแรงงานเหล่านี้ พวกเธอพอใจงานที่โรงงานมากกว่า เหตุผลของพวกเธอคือ การทำงานในโรงงานไม่ต้องตากแดด ตากลม ตากฝน ทำนาต้องก้ม ๆ เงย ๆ กับการปักดำ ถอนต้นกล้า เกี่ยวข้าว เนื้อตัวเปื้อนโคลนตม เวลาหน้าเกี่ยวข้าวฟางข้าวบาดมือบาดเท้า ในขณะที่การทำงานในโรงงานมีกำหนดเวลาที่เป็นกฎระเบียบ การมีกฎข้อบังคับของโรงงาน ทำให้แรงงานเหล่านี้เริ่มสร้างความเคยชินกับการทำงานให้คุ้มกับเวลา ไม่สามารถนั่งเฉยได้ เมื่อมีงานเร่งด่วนที่ต้องทำ

จากการศึกษา กลุ่มแรงงานในจังหวัดฉะเชิงเทรา แรงงานที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.6) มีจำนวนมากเป็นอันดับสองรองลงมาจาก แรงงานที่จบการศึกษาระดับมัธยมตอนต้น (ม. 3) และการขยายตัวของโรงงานตั้งแต่ปี 2533-2535 กลุ่มแรงงานระดับที่จบการศึกษาประถมศึกษา จากร้อยละ 6.20 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 11.30 ในปี 2535 (พรทิพย์ อริยวิดิพันธ์ : การจ้างงานในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา, หน้า 128) ตรงกับการศึกษาที่พบในหมู่บ้าน เนื่องด้วยการรับคนเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแถบอำเภอบางปะกง ได้กำหนดความรู้ขั้นต่ำของตำแหน่งคนงานคือ จบชั้นประถมปีที่ 6 และจบการศึกษาภาคบังคับระดับประถมปีที่ 4 ตามรุ่นเก่า แรงงานเหล่านี้มองว่าพวกเธอสามารถเข้าไปทำงานในโรงงานได้ เพราะไม่ต้องใช้ความรู้มากมายก็ทำได้ เพราะเมื่อพวกเธอเข้าไปทำงาน วันแรกจะมีพนักงานที่เข้าไปทำงานก่อนมาแนะนำให้ทราบ เกี่ยวกับว่ามีหน้าที่ทำอะไรบ้าง แนะนำให้รู้จักการทำหน้าที่ของแผนงานนั้น ๆ การฝึกสอนอบรมโดย

การแนะนำใช้เวลาเพียง 1 วัน ก็เสร็จสิ้นลง แรงงานก็เข้าปฏิบัติงานได้ ขั้นตอนต่อไปคือ แรงงานต้องใช้ความคุ้นเคยกับงาน ก็สามารถทำงานได้เอง ดังนั้นการจะเข้าไปทำงานใน โรงงานตามสายตาของแรงงานในหมู่บ้านแล้ว ไม่มีข้อจำกัดเรื่องจบ ป.4 และ ป.6 หรือจบ การศึกษาสูง เพราะทุกคนส่วนใหญ่จบการศึกษาคณะมัธยม (ประถมปีที่ 6) และแรงงานที่มี ครอบครัวแล้ว ที่อายุไม่เกิน 40 ปี ก็สามารถเข้าไปทำงานได้ ดังนั้นการตัดสินใจว่าจะไปทำ งานในโรงงานของแรงงานในหมู่บ้านนี้ จึงเป็นความอิสระและไม่ถูกการศึกษาเป็นตัวขัดกัน แรง งานสตรีวัย 23 ปี กล่าวว่า "...ไม่เคยเย็บจักรอุตสาหกรรมเมื่อไปสมัครเขาก็ฝึกให้หัดเย็บ จักรวันเดียวก็ทำได้ มาแล้วให้เพื่อน ๆ ในหมู่บ้าน พังว่างงานง่าย ๆ แต่มันเข้ายากจำใจ เพราะ ต้องนั่งเย็บจักรตลอดทั้งวัน แต่ก็ง่ายและสบาย ถ้าออร์เดอร์ไม่มากจะเย็บจักรได้เรื่อย ๆ..." การบอกเล่ากันต่อ ๆ กันในหมู่บ้านว่างงานในโรงงานไม่ต้องใช้ความรู้มากก็สามารถทำได้ ดังนั้นงานโรงงานจึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานในหมู่บ้านอยากเข้าไปทำเพิ่มมากขึ้น

การได้รับการยกย่องนับถือ

สังคมหมู่บ้านปากคลองบ้านโพธิ์เป็นสังคมชุมชนเล็ก ๆ ที่ยังรับรู้เรื่องราวของเพื่อนบ้าน ในหมู่บ้าน โดยการบอกเล่าปากต่อปาก หรือแม้การมาตลาดหมู่บ้าน หรือพบปะกันระหว่างเดินอยู่ ในถนนของหมู่บ้าน เมื่อสมาชิกในบางครัวเรือนออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เป็นผู้นำเงินเข้า ครัวเรือนได้เพราะมีเงินเดือนที่เป็นค่าแรงได้รับทุก 15 วัน และการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน จากเดิมเพื่อนบ้านจะเป็นผู้กล่าวถึงในครัวเรือนที่มีลูกไปทำงานโรงงาน มีเงินให้พ่อแม่ใช้จ่ายได้ อย่างสบาย แตกต่างจากชีวิตความเป็นอยู่ก่อนหน้าที่ยังไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งใน เขตบางปะกง นอกจากนี้ สิ่งหนึ่งที่ทำให้เพื่อนบ้านกล่าวถึง ซึ่งเป็นอาการกล่าวถึงในทางที่ดี และ ยกย่องชมเชยครัวเรือนที่มีชีวิตความเป็นอยู่ดี มีเงินเก็บรวมไปถึงลูกมีเงินฝากธนาคารบ้าง โดย ไม่ต้องไปขอยืมใคร ๆ เช่นที่เคยทำมาในอดีต ครัวเรือนของแรงงานคนที่ 4 เป็นตัวอย่างของ กลุ่มเพื่อนบ้านที่อยากให้ลูกไปทำงานโรงงาน และลูก ๆ ในครัวเรือนเพื่อนบ้านก็อยากทำงาน โรงงานและมีเงินเดือนเช่นแรงงานคนที่ 4 แรงงานคนที่ 10 แรงงานคนที่ 7 โดยแรงงาน เหล่านี้ได้เข้าไปทำงานโรงงานก่อนแรงงานรุ่นน้อง ๆ หลายคน (แรงงานคนที่ 4 ทำงานมาเป็น เวลา 2 ปีเศษ แรงงานคนที่ 10 ทำงานเป็นเวลา 2 ปีครึ่ง และแรงงานคนที่ 7 ทำงานมา เป็นเวลา 4 ปี) แรงงานเหล่านี้ได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นผู้ที่มีรายได้แล้วทำให้ครอบครัวมี

ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยพ่อแม่ของแรงงานเหล่านี้ก็ได้รับการยกย่องนับถือด้วยทั้งจากการเป็นผู้มีเงินมีทองและมีลูกที่ทำงานมีรายได้ให้พ่อแม่ได้ใช้จ่ายชีวิตสบายขึ้นจากเดิม

แรงงานคนที่ 4 กล่าวไว้ว่า "...รู้ว่าเงินมีทองคนก็นับถือให้เกียรติต่างไปจากเวลาไม่มีเงินเพื่อนบ้านก็จะเฉย ๆ ไม่ได้สนิทสนมพูดคุยด้วยทำงานโรงงานก็อยากมีเงินมีเกียรติบ้าง เพราะมีเงินคนก็นับว่าญาติเป็นเพื่อนเป็นพี่น้อง การตัดสินใจไปทำงานโรงงานนอกจากว่าอยากมีงานทำมีเงินเพิ่มให้ได้ใช้จ่าย อยากมีคนชื่นชมยกย่องว่าเป็นลูกที่ดี กตัญญูต่อพ่อแม่ ซึ่งก็ตั้งใจที่ตัดสินใจไปทำงานโรงงาน..."

"...สนับสนุนให้ลูกสาวไปสมัครงานโรงงาน เพราะเห็นว่ารายได้ดีกว่าอยู่บ้านรอทำนาอย่างเดียว เห็นลูกสาวของเพื่อนบ้านไปทำงานหลายปีแล้ว เขามีเงินเก็บ มีเงินมีทองใช้จ่ายชีวิตสบายกว่าจากเดิมที่มีรายได้เพียงทำนา และเพาะเห็ดบ้าง ลูกสาวเขาดีรู้จักหาเงินรู้จักเก็บเงินแบ่งให้พ่อแม่ และชายได้ใช้ในครัวเรือนอีก ประกอบกับลูกสาวเป็นเด็กขยันไม่เที่ยวเตร่ด้วย เงินที่ได้มาก็จะมีเหลือเก็บ เห็นลูกสาวเขาไปฝากธนาคาร เราเองก็ชื่นชมลูกสาวเพื่อนบ้าน พ่อแม่เด็กก็ได้รับการกล่าวถึงว่ามีลูกดี พ่อแม่ก็พลอยสบายไปด้วย ดังนั้นผมก็สนับสนุนอยากให้ลูกไปทำงานโรงงาน จะได้มีเงินเก็บมีเงินทำให้สามารถทำได้ทุกอย่าง ชื้ออะไรก็ได้ที่อยากได้..." บิดาของแรงงานคนที่ 2 กล่าว

"...หนูอยากไปทำงานโรงงาน อยากมีเงินใช้จ่ายเองบ้าง คิดว่าดีกว่าอยู่บ้านทำนา ไปทำงานได้เงินจะช่วยพ่อแม่ได้บ้าง ใครไปทำงานโรงงาน มีเงินมาก ๆ จนเก็บฝากธนาคารได้ มีทองใส่ข้อมือหรือคอจะเป็นผู้ได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นแบบอย่างที่ดีของคนในหมู่บ้าน หนูอยากไปทำโรงงานแต่ต้องรอบัตรประชาชนก่อน พี่สาวหนูไปสมัครทำงานโรงงานแล้วใครมีเงินเป็นคนดีในสายตาพ่อแม่ คนในหมู่บ้านนั้น หนูว่ากว่าจะถึงตอนนั้น เราต้องมีงานทำก่อน ก็คืองานในโรงงานเต็มหละที่จะทำให้มีเงินขึ้นมา และเก็บออมเงินได้ เพื่อจะมีทองใส่กับเขาบ้าง..." น้องสาววัย 14 ปีของแรงงานคนที่ 8

การทำงานในโรงงานทำให้มีรายได้ แรงงานหลายคนนำเงินที่ได้ซื้อสิ่งของเครื่องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ครอบครัว แรงงานบางคนเก็บออมเงินฝากธนาคารที่เหลือ

แบ่งให้พ่อแม่ ๆ สามารถนำเงินไปใช้จ่ายในครัวเรือนได้โดยไม่ต้องไปกู้ยืมญาติหรือนายทุน การเป็นแรงงานที่มีเงินให้พ่อแม่มีเครื่องใช้อำนวยความสะดวกพอสมควรในครัวเรือน มีทองเส้นเล็ก ๆ ประดับคอ ข้อมือ มีเสื้อผ้าสวยใส่บ้างในโอกาสวันดี ๆ ในงานเทศกาล และเป็นผู้ได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นลูกที่ดีหาเงินมาให้พ่อแม่ จากการเป็นสาวโรงงานผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวเสริมว่า "...การออกไปทำงานในโรงงาน ทำให้มีเงินใช้จ่าย เมื่อเรามีเงิน ทำให้พ่อแม่ครอบครัวมีชีวิตดีขึ้น แตกต่างจากเดิม ใครทำได้ก็ได้รับการกล่าวชมเชยว่าเป็นลูกที่ดีและใคร ๆ ก็อยากไปทำงานโรงงานกันทั้งนั้น เรามีความรู้ไม่มากทำงานโรงงานมีเงินค่าจ้างค่าแรงก็ทำได้ ชีวิตเรามีแนวทางที่ดีขึ้นมา คนมีเงิน ใครก็ยกย่องชมเชย และจะนับถือเป็นญาติด้วยตนเอง"

2. ปัจจัยหลักด้านเศรษฐกิจ

สภาพการถือครองที่ดิน

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ในการศึกษาคือ แรงงานในครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเองจะไม่เข้าไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรม เพราะมีที่ดินเป็นของตนเอง ก็จะมีอาชีพทำนา และมีรายได้เข้าครอบครัวจากการขายข้าว และแรงงานที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งไม่มีที่ทำกิน จึงเข้าไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรมเป็นการหารายได้เข้าครอบครัว ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า การมีและการไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าทั้งสองประเด็นว่า เป็นสาเหตุที่ทำให้แรงงานในครัวเรือนเข้าไปทำงานในโรงงาน จากปรากฏการณ์ในหมู่บ้าน ผู้ศึกษาพบว่า แรงงานที่ศึกษา 10 คนจาก 10 ครัวเรือน แรงงานคนที่มีที่ดินเป็นของตนเองโดยไม่ต้องเช่า ก็ได้เข้าไปทำงานในโรงงานเหมือนแรงงานในครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ดังรายละเอียดการถือครองที่ดินต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1	แรงงานจากครัวเรือน ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	จำนวนที่เช่าที่ดิน/ไร่	เช่าจาก
1.	แรงงานคนที่ 1	17 ไร่	นายทุนในหมู่บ้าน คลองบ้านโพธิ์
2.	แรงงานคนที่ 2	10 ไร่	นายทุนรายใหญ่ ในตลาดอำเภอ บ้านโพธิ์
3.	แรงงานคนที่ 3	24 ไร่	นายทุนในตลาด อำเภอบ้านโพธิ์ และเพื่อนบ้าน ข้างเคียงใน หมู่บ้าน

กลุ่มที่ 2	แรงงานที่มีที่ดินเป็นของตนเอง	จำนวนที่ดินที่ครอบครอง/ไร่	
1.	แรงงานคนที่ 4	13 ไร่	มีลูกทำงานโรงงาน 3 คน
2.	แรงงานคนที่ 5	17 ไร่	มีลูกทำงานเป็นวิศวกรและ และพยาบาล

กลุ่มที่ 3	แรงงานที่มีที่ดินของตนเองและเช่าที่ดินเพิ่ม	จำนวนที่ดินครอบครอง/ไร่	จำนวนที่ดินเช่า
1.	แรงงานคนที่ 6	10 ไร่	10 ไร่
2.	แรงงานคนที่ 7	10 ไร่	6 ไร่
* 3.	แรงงานคนที่ 8	2 ไร่	9 ไร่
* 4.	แรงงานคนที่ 9	5 ไร่	16 ไร่
5.	แรงงานคนที่ 10	10 ไร่	5 ไร่

(* เป็นครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง เฉพาะที่ดินปลูกบ้านและบริเวณรอบ ๆ บ้านเท่านั้น)

แรงงานในครัวเรือนกลุ่มที่ 2 แรงงานคนที่ 4 ให้เหตุผลการเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมว่า "...ใจของเราเองอยากไปทำงานโรงงาน เมื่อเห็นเพื่อนบ้านไปทำงานที่โรงงาน พวกเขามีเงินเดือนใช้ คิดอยากไปเพราะอยากมีเงินใช้บ้าง เพราะอยู่ที่บ้านไม่มีเงินใช้ ทำนาเสร็จก็อยู่ที่บ้าน แม่จะให้ช่วยเพาะเห็ดขาย แต่เมื่อมีโรงงานอยากลองไปทำทำแล้วได้เงินใช้ มีเงินเก็บด้วย ที่บ้านไม่ได้เดือนร้อนเรื่องเงิน เพราะมีพี่ ๆ น้อง ๆ ส่งเงินมาให้ หรือซื้อของกินมาไว้ให้แม่ แต่เราเองอยากไปทำ อยากมีเงินเอง...และแม่ที่นา 17 ไร่ มีเราอยู่ที่บ้านคนเดียว และยังไม่แต่งงาน ให้เราทำนาคนเดียวก็ทำไม่ไหวแล้ว จึงให้แม่บอกพี่สาวที่อยู่ข้างบ้านทำนาและแบ่งข้าวให้แม่ปีละ 100 ถัง อยู่กับ 2 คน แม่-ลูก ไม่เปลี่ยนข้าว แม่เองก็ไม่อยากให้ไปทำโรงงาน เพราะห่วงเรื่องการเดินทาง อุบัติเหตุ แต่ก็บังคับเราไม่ได้..." แม่ของแรงงานหญิงคนนี้กล่าวว่า "...ลูกไปทำงานโรงงาน ยายเองคิดว่าดีกว่าทำนา การทำนาลำบาก ราคาข้าวก็ตก..."

แรงงานหญิงวัย 28 ปี เป็นสมาชิกของครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน 13 ไร่ กล่าวว่า "...เมื่อยังเป็นเด็ก เรียนยังไม่จบชั้นประถม ที่บ้านไม่มีใครทำงานนอกบ้าน ไม่มีใครมีรายได้่อ่างอื่น นอกจากทำนา และพ่อแม่ขายข้าว พ่อหาปู ปลา กุ้ง จากแม่น้ำได้มากน้อยก็จะนำกลับมาบ้าน แม่จะเป็นคนนำปลา กุ้ง ปู ไปขายที่ตลาดบ้านโพธิ์ ลูก ๆ จะช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อลูกโตทั้งหมด พี่สาวไปทำงานโรงงานตุ๊กตาที่นครปฐม น้องสาวไปทำงานที่โรงงานในจังหวัดสมุทรปราการ ตัวเราเองก็เริ่มทำงานโรงงานมา 4 ปีกว่า ตั้งแต่บางปะกงมีโรงงานเริ่มมาตั้ง เมื่อลูก ๆ ออกไปทำงานทุกคน ๆ ก็ส่งเงินมาให้พ่อแม่ เราช่วยกันต่อเติมบ้านใหม่จากหลังเล็ก ๆ ห้องเดี่ยวขยายให้กว้างขึ้น หมดหนี้สิน พ่อซื้อที่ดินเป็นของเราเอง จากการที่เริ่มต้นครอบครัว พ่อแม่ลำบาก เข้าที่ทำงานและเมื่อเราทำงานมีเงินให้พ่อแม่ ๆ สามารถซื้อที่ดินเป็นของเราเองได้เป็นความภูมิใจและทุกคนมีเงินเดือนให้พ่อแม่ ครอบครัวเราสามารถอยู่ได้อย่างสบาย เราไม่ฟุ้งเฟ้อ ประหยัด ถึงแม้เราจะมีที่ดินของตนเอง ก็ยังอยากออกไปทำงานเพราะได้เงินทุกเดือน เป็นเงินใช้จ่ายทุกเดือนและมีเก็บเล็กน้อย แต่ถ้าทำนามีข้าวไว้กิน แต่ไม่ค่อยมีเงินใช้ ทำโรงงานมีเงินใช้ ...ยังไม่คิดจะออกจากโรงงาน ...ยังอยากมีเงินใช้ มีเงินเก็บเป็นของเรา..."

สภาพตลาดข้าวไม่แน่นอน ปรากฏการณ์ในหมู่บ้านที่ผู้ศึกษาพบ อาจมีสภาพคล้าย ๆ กันกับชาวนาในทั่วประเทศไทย นั่นคือ สภาพตลาดข้าวที่มีราคาข้าวไม่แน่นอน "เมื่อ 3 ปีก่อนชาวนาบ้านขายข้าวได้ราคาเฉลี่ยตั้งแต่ 3,500-4,000 บาท แต่เมื่อ 1-2 ปีมานี้ ราคาข้าวเริ่มตกต่ำลงและตกต่ำมากในปีนี้ ทำนาลำบากลงทุกปี กับราคาข้าวที่ไม่ดีเลย แต่ชาวนาจำเป็นต้องขาย เพราะการเป็นผู้เช่าที่ทำนา และไปกู้ยืมเงินหรือเอาของกินของใช้มาก่อน จากร้านนายทุนถ้าทำนาได้ข้าว นายทุนจะมาขนข้าวไป และไปกู้ยืมเงินหรือเอาของกินของใช้มาก่อน จากร้านนายทุนถ้าทำนาได้ข้าว นายทุนจะมาขนข้าวไป และหักลบค่านี้นลินจากข้าวที่มาเอาไป ในช่วงเวลาหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ราคาข้าวยังไม่ได้ในราคาที่สูง เพราะข้าวผลิตออกมาได้จำนวนมาก นายทุนก็จะรีบมาตวงข้าวไปเก็บตุนไว้ หรือมารับซื้อข้าวจากพวกเรา แต่ฝากข้าวไว้ที่ยุ้งบ้านเรา เราต้องเก็บข้าวไว้ที่ยุ้งบ้านเรา เพราะเราจำเป็นต้องใช้เงินจึงรีบขายข้าวไป ใจเราอยากขายช่วงหน้าแล้ง เพราะข้าวจะมีราคาดีกว่าช่วงข้าวหน้าน้ำ (ข้าวที่เกี่ยวเสร็จในระยะแรก) แต่เราเป็นหนี้ เขาก็ต้องเอาเงินไปใช้คืน เป็นชาวนาลำบาก เพราะเราต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง นายทุนพ่อค้าโรงสี เราไม่สามารถกำหนดอะไรได้เลย..." ชาวนาหัวหน้าครอบครัวคนหนึ่งกล่าว

การขายข้าวของชาวนาขึ้นอยู่กับพ่อค้าโรงสีในหมู่บ้านหนองตึนบก และพ่อค่านายทุนที่ตลาดบ้านโพธิ์ ชาวนาต้องผูกพันกับคน 2 คนนี้ เพราะการที่ชาวนาไปกู้เงินมาใช้ก่อนที่จะทำนาเสร็จ และการไปซื้อของอุปโภคบริโภคจากร้านค้า พ่อค่านายทุนที่ตลาดบ้านโพธิ์ พ่อค้าโรงสีและพ่อค่านายทุนจะเป็นผู้กำหนดราคาข้าวโดยบอกชาวนาว่า ราคาข้าวที่ตลาดกรุงเทพฯ เป็นราคาเดียวกับที่พ่อค้ามาคิดกับชาวนา ชาวนาไม่สามารถโต้แย้งอะไรได้มากไปกว่าการยอมรับสภาพเท่าที่พ่อค้า 2 คนนี้กำหนด

ดังนั้น เมื่อการทำนาและขายข้าวเพื่อใช้หนี้ และราคาข้าวไม่สูงมาก ไม่คุ้มกับการลงทุน การคุ้มทุนในภาวะปัจจุบันของชาวนาแล้ว คือการมีข้าวไว้กินเองในครอบครัวโดยไม่ต้องซื้อข้าวถุงในตลาดมากนัก ครูในหมู่บ้านคนหนึ่งกล่าวว่า "...พวกเช่าที่นาจะคืนที่นาให้เจ้าของและไปมีอาชีพรับจ้าง เพราะทำนาไม่คุ้ม และจะทำนาสำหรับมีข้าวไว้กินในครอบครัวเท่านั้น..."

"...คนรุ่นนี้ คิดจะเลิกทำนา ไม่ทำนาก็ต้องซื้อข้าวกิน ชาวนาไม่เคยสบาย มีแต่เหนื่อยและลำบาก ต่อไปคนรุ่นหลังจะไม่ทำนาเพราะไปทำงานโรงงาน บางคนเกิดมาก็ไม่เคยทำนา ทำนาไม่เป็น คนเก่าแก่ของหมู่บ้านวัย 68 ปี กล่าว

"...ทำนาไม่เสี่ยง แต่รายได้ไม่แน่นอน..." ชาวนาวัยกลางคนกล่าว

"...ทำนาแล้วขายข้าวไม่ออก ขายไม่ได้ราคา..." ผู้ใหญ่บ้านกล่าว

ปัญหาราคาข้าวไม่แน่นอน และตลาดรับซื้อข้าวของชาวบ้านมีเพียง 2 แห่งใหญ่ ดังกล่าวนั้นเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านค่อนข้างเสียเปรียบกับการตกลงราคาขายข้าว ชายวัย 43 ปี กล่าวว่า "...ผมรู้ว่าพวกเราเสียเปรียบพ่อค้าแต่เราจำเป็นต้องยอมรับการตกลงราคาตามที่พ่อค้าบอกเรา เพราะผมมีหนี้ติดไว้ที่ร้านค้าในตลาด เพราะผมไปเอาปุ๋ย ของกินของใช้ต่าง ๆ ที่เรานำเอามาก่อน เมื่อผมทำนาเสร็จได้ข้าวก็จำเป็นต้องรับขาย ผมรู้ว่าราคาข้าวหลังการเก็บเกี่ยวเสร็จราคาไม่ดี แต่ก็จำเป็นต้องขาย เพราะถ้าหนนเข้าดอกเบี้ยยของราคาของที่ซื้อไว้ และเงินที่เราเบียดห้จะสูงเพิ่มขึ้น สภากาจำยอมของพวกเราก้จำเป็นต้องไม่มีทางเลือกเลยครับ ผมจึงไม่ห้ามเมื่อลูกไปทำงานโรงงาน เพราะเราจำเป็นต้องมีเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว เราเช่าที่ทำนา เราก้ลำบากจนแ่แล้วครับ..."

กล่าวได้ว่า ในหมู่บ้านนี้ทุก ๆ คนที่เป็นแรงงาน ทราบถึงปัญหาราคาข้าวที่ตกต่ำลงทุกปี พ่อแม่จึงจำยอมรับสภาพราคาข้าว ตลาดข้าว เมื่อลูก ๆ มีทางออกใหม่คือการออกไปทำงานที่โรงงานหารายได้เพิ่มเพิ่มเข้าครอบครัว พ่อแม่ยังคงทำนาต่อไป เพราะมีที่นาอยู่ ถึงแม้จะเช่าก็ต้องการเพื่อเป็นการหวังว่าภายหลังจากหักค่างนสินค้กับนายทุนเจ้าห้แล้ว อาจจะมีข้าวเหลือสำหรับบริโภคในครอบครัวโดยไม่ต้องไปซื้อข้าวกิน

นอกจากเหตุผลดังกล่าวนี้แล้ว พวกเขาให้เหตุผลที่สำคัญอีกว่า ราคาข้าวที่พ่อแม่ขายได้นั้นเป็นราคาที่ไม่แน่นอน ราคาตกต่ำลงและราคาถูกลงทุกปี ในขณะที่การลงทุนในการทำนาเช่น ค่าน้ำมันใส่รถไถนา (ควายเหล็ก) ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง ค่าอื่น ๆ อีกริปาละ รวมถึงค่าจ้างแรงงานมาทำนา "...ปัจจุบันในหมู่บ้าน ค่าจ้างถอนกล้า 100 กำ 50-60 บาท ค่าจ้างดำนาไร่ละ 200-300 บาท ค่าจ้างเกี่ยวข้าวไร่ละ 400 บาท สมัยนี้ไม่มีการนวดข้าวที่ต้องใช้คน ควายย่ำข้าวแล้วต้องใช้รถตีตุ้ ซึ่งคิดเป็นชั่วโมงละ 70-80 บาท ในช่วงเวลาสี่ปี

เศษ ๆ มานี้ ยังคงมีการจ้างแรงงานกันอยู่ แต่ราคาค่าจ้างแตกต่างกันปัจจุบันมาก ที่เราต้องจ้างแรงงานเพราะการต้องเร่งเวลาให้ทันระยะเวลาเก็บเกี่ยว-ปลูกดำ ไม่อย่างนั้นข้าวจะเสียหาย โดยมีค่าจ้างการถอนกล้า 100 กำ ราคากลางว่าจ้าง 20 สตางค์ ค่าดำนาไร่ละ 1 บาท เท่ากัน..." พ่อบ้าน หัวหน้าครอบครัวของแรงงานคนหนึ่งกล่าว ดั่งนั้นเมื่อลูก ๆ ที่เป็นแรงงานในครอบครัว เห็นสภาพความเป็นจริงของการทำนาที่ดูเหมือนว่าไม่เสี่ยงต่อการขาดทุน แต่ไม่คุ้มเหนื่อย คุ้มการลงทุนเพราะได้ข้าว แต่ราคาขายที่ได้ไม่ดี บางครั้งข้าวขายไม่ออก เพราะไม่มีใครซื้อ โรงสีใหญ่ไม่ซื้อ โรงสีเล็กก็ไม่รับซื้อ พวกนายทุนโรงสีจะมารับซื้อราคา 2,000 บาท ชาวบ้านไม่สามารถขายให้ได้ (ในราคาเกี่ยวและ 2,000 บาท) ชาวบ้านต้องเก็บข้าวไว้ในยุ้ง แต่เมื่อจะเริ่มต้นฤดูทำนาปีใหม่ ข้าวเก่าต้องขายออกให้หมด เพราะทุกครัวเรือนในหมู่บ้านมียุ้งเก็บข้าวหลังเล็ก ๆ ถึงขนาดปานกลาง ไม่สามารถจุข้าวจำนวนมาก ๆ ได้ เพราะเมื่อปลูกข้าวในปีใหม่ก็ต้องนำเข้าใหม่มาเก็บไว้ในยุ้งด้วย ในภาวะเหล่านี้ ลูก ๆ ได้รับความลำบากเห็นความลำบากทั้งการลงแรงในการทำนา และความลำบากในการขายข้าว ดั่งนั้นการจะให้พวกเขารอเวลาในปีหนึ่ง ๆ ถึงเวลาฤดูทำนาก็ต้องทำ เมื่อเสร็จจากการทำนา มีเวลาว่างมากก็จะทำการเพาะเห็ดฟางบ้าง แต่เป็นการทำเพียงระยะเวลา 3-4 เดือน รายได้มีเพียงเล็กน้อย และได้ไม่แน่นอน ดั่งนี้การตัดสินใจไปทำงานโรงงานจึงเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการทำงาน

ความต้องการแรงงานภาคเกษตรลดลง ในหมู่บ้านเริ่มมีการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการทำนา การเกษตรกรรม โดยการใช้รถไถ (ควายเหล็ก) รถตัด การใช้รถไถ เริ่มมีการนำเอารถไถแบบใช้คนบังคับแทนการบังคับควาย เป็นความสะดวกและรวดเร็วกว่าการใช้ควาย จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านคนหนึ่งกล่าวว่า "...การใช้รถไถ ซึ่งบางคนเรียกควายเหล็ก ใช้แทนควายได้ดีกว่า เพราะรวดเร็วได้งานมาก และไม่ต้องเอาใจใส่มากมายอะไร เพราะควายมันมีชีวิต ต้องเอาใจใส่หาน้ำหาหญ้า ก่อไฟไถยุ้งในเวลากลางคืน และเราต้องมีคนหนึ่งคอยเลี้ยงควายด้วย แต่ถ้าเป็นควายเหล็กเติมน้ำมันใส่เครื่อง และไม่มีเวลาพักเหมือนควายขึ้นอยู่กับคนว่าจะทำงานนาน ทำมากแค่ไหนเท่านั้น..."

เมื่อเริ่มมีการใช้ควายเหล็ก ความต้องการคนที่ทำการไถนาก็ยังมีอยู่ เพราะต้องบังคับรถไถ ความต้องการแรงงานคนในการดำนา และการเกี่ยวข้าวก็ยังมีความอยู่ เพราะเมื่อ

ไถนาเสร็จต้องรีบดำนา เมื่อข้าวสุกก็ต้องเร่งเกี่ยวไม่เช่นนั้นข้าวจะร่วง จึงต้องจ้างแรงงาน เพื่อให้ทันดำนาและเกี่ยวข้าว ในช่วงที่ลูก ๆ ยังไม่ไปทำโรงงาน ในแต่ละครอบครัวยังมีแรงงานอยู่ เมื่อไม่มีแล้วจึงต้องจ้างแรงงานจากที่อื่น เพราะการเอาแรงก็แทบจะไม่มีแล้ว

ตลอดเวลา 4 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่เริ่มมีโรงงาน แรงงานหนุ่มสาวในหมู่บ้านออกไปทำงานนอกหมู่บ้านกันมาก พวกแรงงานสามารถเก็บเงินให้พ่อแม่จ้างแรงงานมาทำนาได้ มีบางครอบครัวที่มีที่นาจำนวนน้อยพ่อแม่ก็จะทำกันเอง

ความต้องการแรงงานในภาคเกษตร คือ การทำนามีแนวโน้มลดลง เพราะการมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ตั้งแต่รถไถ รถดีดู่ ประกอบกับการทำนาของแต่ละครัวเรือนจะทำงานจำนวนที่น้อยลง เนื่องจากเป็นการผลิตข้าวเพื่อไม่ต้องซื้อข้าวกิน ไม่เหมือนในอดีตที่ผลิตข้าวได้จะแบ่งขาย ชาวนาบางครอบครัวที่ต้องเช่าที่นาตั้งใจว่าจะขอคืนที่นาที่เช่าบางส่วนให้เจ้าแก่นา เขากล่าวว่า "ผมคงต้องทำนาต่อไป แต่ถึงแม้ว่าที่บ้านจะไม่มีคน เพราะลูก ๆ ออกไปทำงาน ก็จะไม่ให้เขาหยุดงานมาช่วย เพราะคิดว่าถ้าเขาหยุดก็ไม่ได้เงิน พ่อแม่จะทำกันเอง และจ้างบางส่วนเช่น เกี่ยวข้าวก็คงพอทำได้..." "...ทำนาได้ข้าวขายไม่ได้ราคา ลูกไปทำงาน พ่อมีเงินใช้บ้าง จะทำนายน้อยลง และคืนที่เจ้าแก่นาไปบ้าง ทำนาเพื่อเอาข้าวไว้กินในปี ๆ เท่านั้น..."

ปัจจัยผลักดันสังคม

ค่านิยมต่ออาชีพทำนาและลักษณะงานในท้องถิ่น แรงงานในครัวเรือนที่เขาไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมทุกคนส่วนใหญ่ทำนาได้แต่มีความถนัดในเพียงบางงาน หรือบางคนทำได้ทุกขั้นตอนของการทำนา การถอนกล้า การหว่านข้าวเป็น งานบางขั้นตอนของการทำนาที่แรงงานเหล่านี้บางคนทำได้ที่เป็นงานเบาที่สุด แรงงานสาวรุ่น 3 คนที่บอกกับผู้ศึกษาว่าไม่เคยทำนาเพราะเมื่อเรียนอยู่ในชั้นประถมที่โรงเรียนบ้านโพธิ์ พ่อแม่ไม่ได้ให้ช่วยทำนาเพราะยังตัวเล็กอยู่ แต่เมื่อจบ ป. 6 ก็ไม่ได้ทำนา รอเข้าไปทำงานโรงงาน อีกคนไปทำงานเป็นคนรับใช้เลี้ยงเด็กที่บ้านผู้มีฐานะร่ำรวยในกรุงเทพฯ แต่อยู่ได้ไม่นาน (8 เดือน) กลับบ้านและเข้าไป

ทำงานโรงงาน ส่วนสาวแรงงานอีกคนเป็นลูกสาวคนเดียว ไม่ได้ช่วยพ่อแม่ทำนา แต่ช่วยทำงานบ้านเท่านั้น เมื่อเข้าไปทำงานโรงงานจึงไม่ได้ทำนาและทำนาไม่เป็น

แรงงานที่เคยช่วยพ่อแม่ทำนา ก่อนที่จะเข้าไปทำงานในโรงงานเป็นแรงงานที่เคยทำนาและผลตอบแทนจากการทำนาคือ มีเพียงข้าวกินโดยไม่ต้องไปซื้อ ไม่เคยมีเงินใช้จ่ายซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่ตนเองต้องการตามวัยสาวแรกรุ่น ที่อยากจะมีเสื้อผ้าสวย ๆ เครื่องประดับเล็ก ๆ น้อย เพราะถึงแม้ว่าในเวลาก่อนที่จะมีงานโรงงาน บางคนจะมีอาชีพเสริม เช่น การเพาะเห็ดฟาง แต่เป็นรายได้ที่นำมาใช้จ่ายซื้อกับข้าว ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ภายในครอบครัว พวกเขาจึงไม่เคยมีเงินเก็บไว้เป็นตัวส่วนที่พวกเขาหาได้เองด้วยน้ำพักน้ำแรงเป็นเงินงกสักกองอย่าง แรงงานกลุ่มนี้ช่วยพ่อแม่ทำนาในฤดูทำนา เมื่อเสร็จหน้างานก็เริ่มเพาะเห็ดฟาง บางครอบครัวที่บ้านห่างจากลำคลองสูบน้ำเข้าไปไม่ถึงจะไม่ได้ทำ แรงงานในครอบครัวไม่ได้ทำอะไรจึงอยู่แบบว่างงาน

ทัศนะคติต่ออาชีพการทำนาของแรงงานใน 10 ครัวเรือน ที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

แรงงานทุกคนที่เข้าไปทำงานในโรงงาน ได้ซึมซับความลำบากกับการทำนามาตั้งแต่อายุจำความได้ว่า การดำเนินชีวิตตามแบบอย่างชีวิตชาวนา เช่นที่พ่อแม่พวกเขาทำกินมาตลอดช่วงบรรพบุรุษ จนถึงรุ่นพ่อแม่ อาชีพทำนาเป็นอาชีพเดียวที่ทำให้พวกเขามีข้าวสำหรับบริโภคภายในครัวเรือนของทุก ๆ ปี แต่ไม่สามารถมีเงินทองเพื่อจับจ่ายใช้สอยเท่าที่ใจพึงอยากได้ ในสภาวะสังคมที่เกิดการหลั่งไหลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม กิเลสที่เกิดในใจคนในหมู่บ้านก็ถูกรอบงำเช่นเดียวกับสังคมเมือง และเกิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การทำนาทำได้เพียงปีละครั้ง รายได้จากการขายข้าว การประสบปัญหาราคาข้าวไม่แน่นอน แต่ชาวบ้านจำยอมต้องขายข้าวเพื่อการใช้น้ำกินหรือนำเงินมาใช้จ่ายในครัวเรือน เป็นส่วนผลักดันให้แรงงานในหมู่บ้านมุ่งเข้าไปทำงานในโรงงาน และทุกคนมองอาชีพการทำนาในทัศนะที่เหมือนกัน ดังต่อไปนี้

... ทำนามากี่ปีชาติ ไม่เคยมีเงินเหลือเก็บเลย ขายข้าวได้ 2,000-3,000 บาทต่อข้าวหนึ่งเกวียน

...ลำบากเพราะต้องตากแดด ตากฝน กว่าจะเสร็จคือเก็บเกี่ยว ต้องตื่นเช้ามีด
รื้อออกไปนา ค่ำมืดถึงได้กลับบ้าน...ต้องรีบทำนาเพราะน้ำและฝนไม่รอทำใคร...

...ทำนาไม่มีเงินใช้จ่าย อดยากได้อะไรก็ไม่เงินซื้อ ทำนาเหนื่อย แล้วไม่คุ้ม
เพราะราคาข้าวลงทุกปี ชายข้าวได้ก็ต้องใช้หนี้ขายนา จ่ายค่าเช่านา...

...พ่อแม่ต้องหลังซดหลังงอ เหมือนกับคำว่า มีอู่ฟ้า หน้าสูติน ลำบากและ
เหน็ดเหนื่อย ไม่เห็นว่าแต่ละปี ๆ ที่ผ่านมา พ่อแม่และครอบครัวของเรจะมีเงินเพิ่มขึ้น บางปี
ลำบากมาก ไม่มีเงินลงทำนาปีต่อไป พ่อแม่ต้องไปขอกู้ยืมเงินจากนายทุนพ่อค้าที่ตลาดบ้านโพธิ์
และนายทุนโรงสีเสียดอกเบี้ย และต้องขายข้าวให้เจ้าแกโรงสีหรือพ่อค้า (นายทุน) เท่านั้น เพื่อ
หักลบหนี้สินทั้งหมด...

...ตั้งแต่มีโรงงาน ใจของพ่อแม่ไม่เคยคิดอยากจะทำนาเลย เพราะทำนา
ลำบากมาก เหนื่อยด้วย แต่ต้องทำ ทำแล้วก็ไม่เคยได้เงินเป็นของเราเอง เพราะเมื่อพ่อขาย
ข้าว ได้เงินที่ได้มาต้องแบ่งไปใช้หนี้ และเก็บไว้ใช้จ่ายในครอบครัว...

ทักษะของแรงงานในหมู่บ้านต่ออาชีพการทำนา เป็นทักษะที่มองว่าการทำนาไม่
ได้ทำให้ชีวิตของพวกเขาดีขึ้น ไม่มีเงินที่จะสามารถสนองตอบความต้องการของร่างกาย และ
จิตใจของพวกเขาได้ ความลำบากด้านร่างกายที่ได้รับจากการทำนา ไม่คุ้มค่ากับเงินพวกเขา
ได้รับในแต่ละปี และนับวันพวกเขาจะไม่คาดหวังกับการทำนาว่าจะทำให้พวกเขาสามารถมี
ฐานะชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิมได้ นอกจากการมีข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ดังนั้นการ
มีอาชีพทำนาเป็นส่วนผลักดันให้คนหนุ่มสาว แรงงานในหมู่บ้านต้องละทิ้งที่นา มุ่งเข้าไปทำงาน
โรงงาน แรงงานสตรีคนหนึ่งกล่าวว่า "...เพื่ออยากมีงานทำ มีรายได้ และรายได้จากโรงงาน
มั่นคง มันจะทำให้มีชีวิตที่ก้าวหน้าเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ที่เขาไปทำแล้วมีเงิน มีทองใส่กันเต็มคอ
เต็มมือ..." นั่นคือคำตอบของหนึ่งในแรงงานของหมู่บ้าน ซึ่งมองว่าการมีงานทำ มีเงินเดือน
รายได้ในแต่ละเดือนจะทำให้ชีวิตพวกเขาดีขึ้นในสังคมที่มีเงินเป็นเป้าหมายชีวิต

พ่อแม่ในแต่ละครัวเรือนของแรงงานที่ออกไปทำงานโรงงาน ส่วนใหญ่เห็นด้วย
กับการที่ออกไปทำงานโรงงานของลูก ๆ เหตุผลของพ่อแม่ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญมากที่สุดเรื่อง
ลำดับถึงความสำคัญน้อยที่สุดคือ

- ไปทำงานโรงงาน ทำให้มีเงินใช้จ่ายในครอบครัว ไม่ต้องไปกู้ยืมใคร เพราะลูกหาเงินมาได้จะให้พ่อแม่ วิชาละ 100-200 บาท บางเดือนได้ประมาณ 500-600 บาท หรือมากกว่านี้ถ้าลูกมีรายได้อีก

- ลูก ๆ หาเงินมาได้ เขาสามารถซื้อเสื้อผ้าของใช้ที่เขาอยากได้ และให้เงินพ่อแม่ใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีเงินใช้จ่ายพอมือใช้ได้อยู่

- ไม่อยากให้ลูกลำบาก เพราะถ้าทำนา หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดิน ตากแดดตากฝนทำงานในนาต้องรีบเร่งทำ แต่ถ้าทำโรงงานทำในร่มตลอด มีเวลาเริ่มงาน เวลาเลิกงาน สบายกว่าการทำงาน

- เราลำบากกับการทำนา เพราะชาวนาไทยจน มีที่ดินที่นาที่เป็นของรุ่นพ่อแม่รุ่นก่อน ๆ จะมาหลุดจำนองในรุ่นลูก เพราะแบ่งที่นาให้ลูก ๆ ได้จำนวนน้อยลง จึงต้องเช่าที่นาเพิ่ม เพราะถ้ามีที่นายน้อยก็จะได้ข้าวจำนวนน้อย เราลำบากกับการทำนาไม่ค่อยคุ้ม จึงไม่อยากจะให้ลูกมาลำบากด้วย เมื่อมีทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าคือ ทำงานโรงงานมีรายได้อีกเดือนดีกว่าทำนา ดีกว่าอยู่ว่าง ๆ

- ไม่อยากให้ลูกไปทำงาน เพราะต้องนั่งรถทุกวัน กลัวมีอุบัติเหตุ เพราะสมัยนี้รถเยอะและขับกันเร็ว ๆ ชนกันบ่อย ตายกันบ่อย กลัวลูกมีอันตราย แต่ถ้าเขาอยากไปทำงานแม้มันก็ไม่สามารถห้ามเขาได้ ก็ต้องปล่อย เพราะบอกเขา ๆ ไม่เชื่อ แต่ไปทำงานโรงงานเขาก็มีเงินใช้จ่ายดีกว่าอยู่บ้านไม่ได้ทำอะไร

- ลูกไปทำงาน พ่อแม่ก็มีเงินใช้จ่ายในครอบครัว เวลาจะทำบุญก็มีเงินของตนเอง โดยแต่ก่อนจะทำอะไรก็ต้องใช้เงินใช้ทอง ที่บ้านไม่มีเงินก้อน ต้องไปกู้ยืมที่ตลาดบ้านโพธิ์เสียดอกเบี้ยด้วย แต่จำเป็นเพราะเราไม่มีเงิน เมื่อมีเงินเพราะลูกไปทำงาน สุขภาพจิตใจเพราะไม่ต้องไปกู้ยืมเงินใคร

ทัศนะของพ่อแม่ที่มีลูก ๆ ออกไปทำงานในโรงงาน ทุกคนเห็นด้วยการออกไปเป็นแรงงานในโรงงาน เพราะนั่นหมายถึง การมีรายได้อีกเข้าครอบครัว มีเงินโดยไม่ต้องกู้ยืม นายทุนพ่อแม่สนับสนุนให้ลูกออกไปทำด้วย แม่คนหนึ่งอ้างถึงอุบัติเหตุ กลัวจะเกิดกับลูกเมื่อเดินทางไปทำงาน แต่ก็ยอมเมื่อลูกไม่ทำตามแม่หวัง แม่จึงต้องเห็นด้วยและนิ่งเฉย เพราะลูกมีเงินให้พ่อแม่และเก็บไว้สำหรับเขาเอง ดังนั้นการทำงานโรงงานของแรงงานในครัวเรือนของหมู่บ้าน จึงเป็นอาชีพที่พ่อแม่ให้การสนับสนุน และลูก ๆ ก็เต็มใจและอยากไปทำงานที่โรงงานด้วย

ภาวะความมั่นคงในการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

การเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของแรงงาน ได้ทำให้พวกเขามีรายได้ และแรงงานที่เคยทำนาและแรงงานที่เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับได้เข้าไปทำงาน ย่อมเกิดความรู้สึกมั่นใจและดีใจว่าได้มีงานทำ และงานโรงงานได้ทำให้แรงงานเกิดความมั่นคงในด้านรายได้ ซึ่งได้มาจากเงินเดือน ค่าล่วงเวลา เงินเบี่ยชยัน หรือเงินโบนัสในบางโรงงาน และความมั่นคงที่ได้รับเมื่อเกิดการเจ็บป่วย โดยการมีประกันสังคมของแต่ละโรงงาน หรือแม้การรักษาพยาบาลในขณะปฏิบัติงานในโรงงาน

นอกจากการเกิดความมั่นใจในความมั่นคงของการทำงานในโรงงาน จากรายได้และสวัสดิการที่ได้รับแล้ว มีอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นทัศนะของแรงงานทุกคนคือ การทำงานในโรงงานเป็นการทำงานแล้วได้ รับผิดชอบต่อแทนคัมค้ำกับความเหน็ดเหนื่อย ทัศนะของแรงงานสาววัย 28 ปี กล่าวไว้ว่า "...เคยทำนาก่อนไปทำงานโรงงานในแต่ละปีการทำนาไม่ได้ทำให้เกิดความรู้สึกว่าต้องได้เงินจากการขายข้าวจำนวนมาก เพราะไม่แน่ใจว่าราคาข้าวจะเป็นอย่างไร หรือทำนาได้ข้าวหรือไม่ เพราะในปี พ.ศ. 2533 ทำนาขาดทุนเพราะต้นข้าวเป็นโรค...ไม่แน่นอนทั้งราคาที่จะขายข้าว หรือปริมาณข้าวที่เราปลูกได้และได้ผลผลิตออกมา...รายได้จากพ่อหาปลา ปลูกกุ๊ยมาขายเป็นเบี่ยหัวแตก ไม่ได้เก็บเป็นก้อน แต่เมื่อเรามาทำงานโรงงาน เราไม่ต้องกังวลกับรายได้ เพราะงานโรงงานมีค่าจ้างที่แน่นอน และไม่เลิกกิจการไป เพราะเห็นว่าโรงงานเป็นโรงงานขนาดใหญ่ คนมีงานมากกว่า 200 คน มีออร์เดอร์ให้คนงานได้ทำงานตลอด..."

"...งานโรงงานดีกว่างานในท้องนาทั้งด้านรายได้และด้านความสบายของการทำงาน หนูมั่นใจกับงานในโรงงานว่าหนูจะมีรายได้ทุกเดือน ทรายเท่าที่เขาจ้างเราทำงานและมีงานให้ทำตลอด..." แรงงานวัย 20 ปี

"...รายได้ของค่าจ้างที่เราไปทำงานโรงงานและได้รับทุก 1 วิด ดีกว่าและทำให้เรามีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นจากก่อนเก่าที่พ่อแม่ขายข้าวต้องแบ่งไปใช้จ่ายหลายด้าน เป็นเงินกงสี เราจะใช้จ่ายอะไรก็ต้องขอพ่อแม่ ...ทำงานโรงงานเป็นความรู้สึกมั่นใจว่าเรามีเงินใช้จ่ายทุกเดือน ต่างไปจากเมื่อก่อนที่ไม่เคยมีเงินใช้ อดยากได้อะไรก็ไม่ได้ แต่ตอนนี้เรามีเงินเดือนเอง อดยากได้อะไรที่หาซื้อเอง แต่ก็ใช้จ่ายประหยัด..." แรงงานวัย 38 ปี

แรงงานสาววัย 16 ปี ได้กล่าวไว้ว่า "...ทำงานในโรงงานมีรายได้และมั่นคง เราทำงานไม่ได้ตลอดจนกว่าเขาจะเลิกจ้าง นั่นคือ อายุเกิน 35 ปี ตามที่โรงงานกำหนดไว้ เงินเดือนที่ได้รับในแต่ละเดือน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของพ่อแม่ที่บ้านดีขึ้น หนูเองมั่นใจว่างานในโรงงานเป็นงานที่หนูเลือกและคิดว่าดีที่สุด ดีกว่าทำนา เพราะทำงานในโรงงาน ไม่ต้องกลัวหรือวิตกว่าจะไม่ได้เงิน เพราะถ้าไปทำงานทุกวันจะได้ค่าแรงทุกวัน เป็นความมั่นคงและแน่นอนกว่างานในท้องนา..."

การศึกษา

จากการศึกษาปรากฏการณ์ในหมู่บ้าน พบว่าแรงงานที่เข้าไปทำงานในโรงงาน มีระดับการศึกษาดังนี้คือ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คนคือ แรงงานคนที่ 6, แรงงานคนที่ 7, แรงงานคนที่ 5 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 5 คนคือ แรงงานคนที่ 9, แรงงานคนที่ 1, แรงงานที่ 2, แรงงานคนที่ 10, แรงงานคนที่ 4 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพียงคนเดียวคือ แรงงานคนที่ 8

สมมติฐานคือการศึกษาจะเป็นปัจจัยผลักดันให้แรงงานออกไปทำงานโรงงาน เพราะเมื่อคนมีการศึกษาจะสามารถรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์ จากโทรทัศน์ ฯลฯ ความก้าวหน้า การรับสมัครงาน การได้รับผลประโยชน์ ฯลฯ เมื่อมีการศึกษาจะทำให้ความคิดที่จะใช้ความรู้หางานทำให้เหมาะสมกับที่เล่าเรียนมา จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่แรงงานจะจบการศึกษาภาคบังคับ และเข้าไปทำงานโรงงาน โดยที่โรงงานกำหนดคุณสมบัติว่า จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 (การศึกษาภาคบังคับ) เป็นอย่างต่ำ และพวกแรงงานส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงว่าตนจะต้องจบการศึกษาสูง ๆ เพราะโรงงานจะรับคนที่มีการศึกษาน้อยจำนวนมาก แต่ถ้าจบระดับอาชีวศึกษาสายอาชีพ โรงงานก็รับเช่นกัน แต่ต้องเข้าทำงานได้เงินเดือนระดับเดียวกับแรงงานที่จบ ป.4, ป.6 แต่ได้รับสิทธิขั้นฐานะตำแหน่งได้เร็วกว่าพวกจบการศึกษาภาคบังคับ